

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Kaposi Ágoston

GRÁF 3-SOKASÁGOK INVARIÁNSAI

Szakdolgozat
Matematikus MSc

Témavezető:

Dr. Némethi András

egyetemi tanár
Geometriai Tanszék

Budapest, 2017

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. Alapfogalmak	6
2.1. Gráf 3-sokaságok definíciója	6
2.2. Gráf 3-sokaságok csővezeték ekvivalenciája (Plumbing calculus)	7
2.3. Link	8
2.4. Lánctörtek, Dedekind összegek	8
2.5. Csillag alakú csővezeték gráfok (star shaped graphs)	11
3. Invariánsok	13
3.1. Homológiák	13
3.2. Rács és duális rács	16
4. Casson-invariáns és Casson-Walker-invariáns	23
4.1. Casson-invariáns	23
4.2. Alexander-polinom és műtét formula	27
4.3. Casson-Walker-invariáns	30
5. Turaev-Reidemeister-torzió	32
5.1. Véges lánckomplexus torziója	32
5.2. Reidemeister-torzió	33
5.3. Az univerzális Abel-torzió	34
5.4. Turaev előjelmódosított torziója	36
5.5. Turaev-Reidemeister-torzió gráf 3-sokaságokra	37
5.6. Seiberg-Witten-invariáns	40
Köszönetnyilvánítás	42
Irodalomjegyzék	43

1. fejezet

Bevezetés

Szakedolgozatom célja a gráf 3-sokaságok néhány invariánsának és ezek összefüggéseinek bemutatása, valamint a definiálásukhoz szükséges eszközök rövid számbavétele. A gráf 3-sokaságoknak csak töredék részével, az irányított negatív metszési mátrixú sokaságokkal foglalkozom. Elsődleges célom olyan módszerek bemutatása, amelyek közvetlenül a csővezeték gráfból adják meg az invariánsokat.

A 2. fejezetben tisztázom a dolgozatban szükséges alapfogalmakat.

A gráf 3-sokaságok megkülönböztetésére először megvizsgálom a homológiát mint invariánst (3. fejezet). Megmutatom, hogy a dekorált gráfból hogyan következnek a homológiacsoportok, majd néhány speciális esetben kiszámolom a konkrét homológiákat.

A dolgozat további részében abban a speciális esetben vizsgálom a 3-sokaságokat, amikor a sokaság racionális homológiái a gömbével egyeznek. E vizsgálódás során a második egészhomológia-csoport metszési formával való kiegészítésével definiálok egy rácsot, és e rács tulajdonságainak tárgyalásakor eljutok a duális rács fogalmának megalkotásához. A duális rács és az "eredeti" rács hányadosa megadja az első egészhomológia-csoportot (amely racionális homológia-gömb esetén véges).

A további invariánsok tárgyalása szintén racionális homológia-gömbök esetében történik (4. fejezet). Először a Casson-invariánst definiálok, ez az egészhomológia-gömbök esetében ad egy invariánst. Megemlítem a Casson-invariáns sejtést, amely a Casson-invariáns és a szignatúra közötti összefüggésre mutat rá, majd leellenőrzöm egy konkrét példán. Bevezetem a Casson-Walker-invariáns fogalmát, amely a Casson-invariáns kiterjesztése racionális homológia-gömbökre; a mélyebb megértés érdekében megnézek néhány példát.

A szakedolgozat 5. fejezetében a Turaev-Reidemeister-torzióval foglalkozom, amely egy újabb, racionális homológia-gömbökre definiált invariáns.

Rövid elméleti bevezetés után a csővezeték gráfból történő közvetlen számítási módot írom le, majd a képletek használatát mutatom be néhány példában. A torzió fogalmának bevezetését az teszi indokolttá, hogy a Casson-Walker-invariáns és a Turaev-Reidemeister-torzió egy lineáris kombinációjaként definiálható a Seiberg-Witten-invariáns, amely racionális homológia-gömbökre ugyanazt az összefüggést sejteti, amit a Casson-invariáns sejtés egész homológia-gömbökre sejtetett. A Seiberg-Witten-invariáns sejtés a Seiberg-Witten-invariáns és a szignatúra közti lineáris összefüggést fogalmazza meg.

A dolgozat elkészítésében legfontosabb forrásom Némethi András előkészületben lévő könyve [8] volt. Az alapfogalmak tisztázásához saját BSc-s szakdolgozatomat [4] és egyetemi jegyzeteimet használtam fel. A többi forrás a használati helyénél külön fel van tüntetve.

2. fejezet

Alapfogalmak

A dolgozatban irányítható sokaságokkal foglalkozunk. Amíg ezt külön nem jelezzük, addig minden sokaságról feltesszük, hogy irányítható.

2.1. Gráf 3-sokaságok definíciója

Definíció 2.1.1. Legyen Γ egy gráf, melynek minden v csúcsához egy g_v nemnegatív egész és egy e_v egész szám tartozik. Az így kidekorált gráfot hívjuk csővezeték gráfnak.

Definíció 2.1.2. A Γ gráfhoz rendeljük hozzá az $I(\Gamma)$ metszési formát, amely a következő módon van definiálva:

$$I(\Gamma)_{uv} = \begin{cases} u \text{ és } v \text{ közt menő élek száma} & \text{ha } u \neq v \\ e_v, \text{ a } v \text{ csúcs Euler-száma} & \text{ha } u = v. \end{cases} \quad (2.1.3)$$

A Γ paramétert el fogjuk hagyni, amikor az egyértelmű.

Az I metszési formára tudunk úgy tekinteni mint egy $|\mathcal{V}| \times |\mathcal{V}|$ mátrixra, melynek sorai és oszlopai a gráf csúcsainak felelnek meg. Az i -edik sor j -edik eleme pedig $I_{v_i v_j}$.

Definíció 2.1.4. A Γ csővezeték gráfhoz hozzárendelhető egy $P(\Gamma)$ peremes 4-sokaság, és ennek pereme $\partial P(\Gamma) = M(\Gamma)$ gráf 3-sokaság. A csővezeték szerkesztés adja meg a pontos hozzárendelési szabályt, melyet [9] cikkben találhatunk meg. Az egyszerűség kedvéért a 4-sokaságot P -vel, a 3-sokaságot M -mel fogjuk jelölni.

Megjegyzés 2.1.5. A Γ csővezeték gráfhoz rendelt P és M sokaságok egyértelműek diffeomorfizmus erejéig.

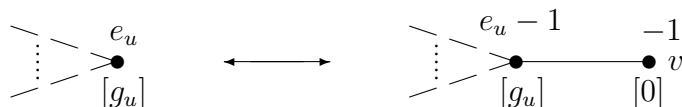
2.2. Gráf 3-sokaságok csővezeték ekvivalenciája (Plumbing calculus)

A csővezeték gráfhoz való 3-sokaság rendelése nem injektív. Az összefüggést a csővezeték ekvivalencia adja meg, melyet [10] alapján írunk le. A dolgozatban alapvetően negatív definit metszési formájú csővezeték gráfokat fogunk vizsgálni, ezért csak ezek ekvivalenciájának leírását tesszük meg.

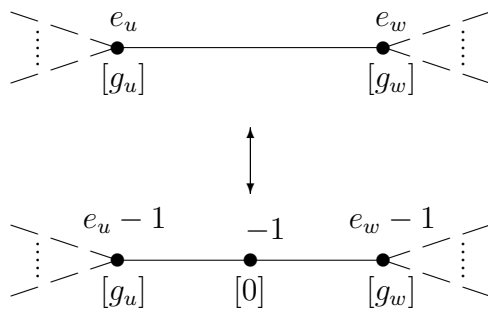
Tétel 2.2.1. *Legyen Γ_1 és Γ_2 negatív definit metszési formájú összefüggő csővezeték gráf. A hozzájuk rendelt 3-sokaságok pontosan akkor diffeomorfak, ha a következő lépésekkel el lehet készíteni Γ_1 -ből Γ_2 -t:*

1. csúcs felfújása vagy lefújása,
2. él felfújása vagy lefújása.

Definíció 2.2.2. 1. **Csúcs felfújása vagy lefújása.** *A gráfban a következőképpen jelenik meg:*

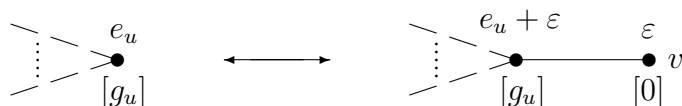

Definíció 2.2.3. 2. **Él felfújása vagy lefújása.** *A gráfban a következőképpen jelenik meg:*

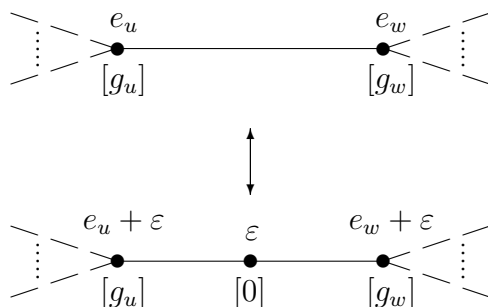

Az általánosított csővezeték ekvivalencia további két lépését is ismer-tetjük, a továbbiakban ezeket is használni fogjuk.

Előjeles csúcs felfújása vagy lefújása. Legyen $\varepsilon = +1$ vagy -1 . Egy csúcs felfújása a következőképpen is realizálódhat a csővezeték gráfban:

Előjeles él felfújása vagy lefújása. Legyen $\varepsilon = +1$ vagy -1 . Tetszőleges él felfújása és lefújása a következőképpen is realizálódhat a csővezeték gráfban:

Ezeknek a lépéseknek a segítségével fogjuk megmutatni két gráf ekvivalenciáját a 4.2.4 példában.

2.3. Link

Legyen X egy komplex analitikus halmaz, és $o \in X$ egy izolált szingularitása. Legyen U az o egy olyan környezete, amelyre $U \setminus \{o\}$ sima. Ekkor létezik egy $\rho : U \rightarrow [0, \infty)$ valós analitikus függvény, melyre $\rho^{-1}(0) = \{o\}$. Minden $S \subset [0, \infty)$ halmazra jelölje $X_S = \rho^{-1}(S)$.

A következő tétel a link definíciójának egyértelműségéhez vezet, ennek bizonyítása megtalálható [5] könyvben.

Tétel 2.3.1. *Létezik egy elég kicsi $\varepsilon_0 > 0$, hogy minden $0 < \varepsilon \leq \varepsilon_0$ -ra $\rho^{-1}(\{\varepsilon\})$ egy C^∞ -sokaság.*

Az $(X_{[0,\varepsilon]}, X_{\{\varepsilon\}})$ homeomorfizmus típusa független ε választásától és megegyezik $(\text{cone}(X_{\{\varepsilon\}}), X_{\{\varepsilon\}})$ homeomorfizmus típusával, ahol $\text{cone}(Y)$ az o -ból Y -ra vett valós kúp.

Az $(X_{[0,\varepsilon]}, X_{\{\varepsilon\}})$ homeomorfizmus típusa független ρ választásától.

Definíció 2.3.2. *Az $X_{\{\varepsilon\}}$ irányított diffeomorfizmus típusát az X halmaz o -nál vett linkjének nevezzük, és L_X szimbólummal jelöljük.*

Példa 2.3.3. *Ha (X, o) sima és n -komplex-dimenziós, akkor $L_X = S^{2n-1}$.*

2.4. Lánctörtek, Dedekind összegek

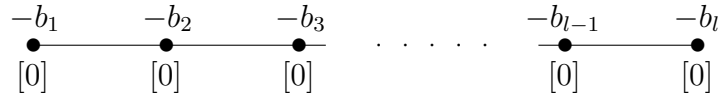
Definíció 2.4.1. *Legyen Γ csővezeték gráf I metszési mátrixszal. Definíció szerint legyen $\det(\Gamma) = \det(-I)$. Ha $\Gamma = \emptyset$ üres gráf, akkor konvenció szerint $\det(\emptyset) = 1$.*

Állítás 2.4.2. Tegyük fel, hogy a Γ csővezeték gráf egy fa. Legyen az $e = uv \in \mathcal{E}$ az egyik éle. Az e él elhagyásával keletkező két komponens legyen Γ_u és Γ_v aszerint indexelve, hogy melyik csúcs van benne. Jelölje Γ'_u a Γ_u gráfot az u csúcs elhagyása után, és ehhez hasonlóan Γ'_v a Γ_v -ből elhagyva v -t. Ekkor fennáll a következő egyenlőség:

$$\det(\Gamma) = \det(\Gamma_u) \cdot \det(\Gamma_v) - \det(\Gamma'_u) \cdot \det(\Gamma'_v) \quad (2.4.3)$$

Definíció 2.4.4. A Γ csővezeték gráfot bambusz csővezeték gráfnak hívjuk, ha összefüggő, minden csúcsa legfeljebb kétfokú, minden génusz nulla, és a $-b_1, \dots, -b_l$ Euler-számokra igaz, hogy $b_i \geq 2$ minden $1 \leq i \leq l$ -re. Ezt a csővezeték gráfot továbbiakban jelölje $\Gamma(b_1, \dots, b_l)$.

Megjegyzés 2.4.5. A $\Gamma = \Gamma(b_1, \dots, b_l)$ bambusz csővezeték gráfra $M(\Gamma) = L(n, q)$ lencsetér, ahol $\frac{n}{q} = [b_1, \dots, b_l]$, ahol a 2.4.7 jelölést használjuk.

2.4.A. Hirzebruch féle negatív lánc tört

Definíció 2.4.6. Két n, q relatív prím pozitív számhoz rendeljük hozzá a következő negatív lánc törtet:

$$\frac{n}{q} = [b_1, \dots, b_l] = b_1 - \frac{1}{b_2 - \frac{1}{b_3 - \frac{1}{\dots - \frac{1}{b_l}}}}, \quad b_1 \geq 1, b_2, \dots, b_l \geq 2. \quad (2.4.7)$$

Definiáljuk a parciális lánc tört fogalmát. Ez legyen minden $1 \leq i \leq j \leq l$ -hez a $\frac{n_{ij}}{q_{ij}} = [b_i, \dots, b_j]$ tört, ahol $n_{ij} > 0$, n_{ij} és q_{ij} relatív prímek. Legyen továbbá $n_{i,i-1} = 1$ és $n_{ij} = 0$, ha $j < i - 1$. A képletből láthatóak a következő összefüggések a parciális lánc törtök számlálóra és nevezőire:

$$\begin{aligned} (i) \quad & \frac{n_{ij}}{q_{ij}} = b_i - \frac{q_{i+1,j}}{n_{i+1,j}} \\ (ii) \quad & q_{ij} = n_{i+1,j} \\ (iii) \quad & n_{ij} = b_i n_{i+1,j} - n_{i+2,j} \quad \text{ha } i \leq j \\ (iv) \quad & n_{ij} = b_j n_{i,j-1} - n_{i,j-2} \quad \text{ha } i \leq j \\ (v) \quad & n \cdot n_{i+1,j-1} = n_{i+1,l} \cdot n_{i,j-1} - n_{j+1,l} \cdot n_{1,i-1} \quad \text{ha } i < j. \end{aligned} \quad (2.4.8)$$

Az $n = n_{1,l}$ és $q = n_{2,l}$. Legyen $q' = n_{1,l-1}$. A 2.4.8 (v) egyenlete alapján ($i = 1, j = l$ helyettesítéssel) $qq' - 1 = n \cdot n_{2,l-1}$, tehát $qq' \equiv 1 \pmod{n}$.

Állítás 2.4.9. $[b_1, \dots, b_l] = \frac{\det(\Gamma(b_1, \dots, b_l))}{\det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))}$.

Bizonyítás: Indukcióval. Az $l = 1$ eset világos: $b_1 = b_1$. Az $l = 2$ eset: $[b_1, b_2] = b_1 - \frac{1}{b_2} = \frac{b_1 b_2 - 1}{b_2} = \frac{\det(\Gamma(b_1, b_2))}{\det(\Gamma(b_2))}$. Az általános eset:

$$\begin{aligned} [b_1, \dots, b_l] &= b_1 - \frac{1}{b_2 - \frac{1}{b_3 - \frac{1}{\dots - \frac{1}{b_l}}}} \\ &= b_1 - \frac{1}{\frac{\det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))}{\det(\Gamma(b_3, \dots, b_l))}} = \frac{b_1 \det(\Gamma(b_3, \dots, b_l)) - \det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))}{\det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))} = \frac{\det(\Gamma(b_1, \dots, b_l))}{\det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))}. \end{aligned} \quad (2.4.10)$$

Az utolsó egyenlőségnél a determináns kifejtési tételét használjuk. ■

2.4.B. Dedekind-összeg

A következőkben bevezetjük a Dedekind-szimbólum és a Dedekind-összeg fogalmát [11] és [8] alapján.

Definíció 2.4.11. Legyen $((x))$ a Dedekind-szimbólum:

$$((x)) = \begin{cases} \{x\} - \frac{1}{2} & \text{ha } x \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Z} \\ 0 & \text{ha } x \in \mathbb{Z}. \end{cases}$$

Itt $\{x\}$ jelölés az x törtrészét jelenti.

Definíció 2.4.12. Definiáljuk (q, n) párhoz a következő összeget, melyet Dedekind-összegnek hívunk:

$$s(q, n) = \sum_{i=0}^{n-1} \left(\left(\frac{i}{n} \right) \right) \cdot \left(\left(\frac{qi}{n} \right) \right).$$

Megjegyzés 2.4.13. Dedekind reciprocitás tétele.

A Dedekind-összegre fennáll a következő egyenlőség:

$$s(q, n) + s(n, q) = \frac{n^2 + q^2 + 1}{12nq} - \frac{1}{4}.$$

Megjegyzés 2.4.14. Az euklideszi algoritmust, indukciót és Dedekind reciprocitás tételét használva összekapcsolható a Dedekind-összeg a negatív lánctörttel:

$$12 \cdot s(q, n) = \frac{q+n}{n} + \sum_{i=1}^l (b_i - 3). \quad (2.4.15)$$

Megjegyzés 2.4.16. A Dedekind-szimbólumnak és a Dedekind-összegnek trigonometrikus alakja:

$$\left(\left(\frac{i}{n}\right)\right) = \frac{1}{2n} \cdot \prod_{\xi^n=1 \neq \xi} \frac{1+\xi}{1-\xi} \cdot \xi^i$$

$$s(q, n) = -\frac{1}{4n} \cdot \sum_{\xi^n=1 \neq \xi} \frac{1+\xi}{1-\xi} \cdot \frac{1+\xi^q}{1-\xi^q} = -\frac{1}{n} \cdot \sum_{\xi^n=1 \neq \xi} \frac{1}{(1-\xi)(1-\xi^q)} + \frac{n-1}{4n}. \quad (2.4.17)$$

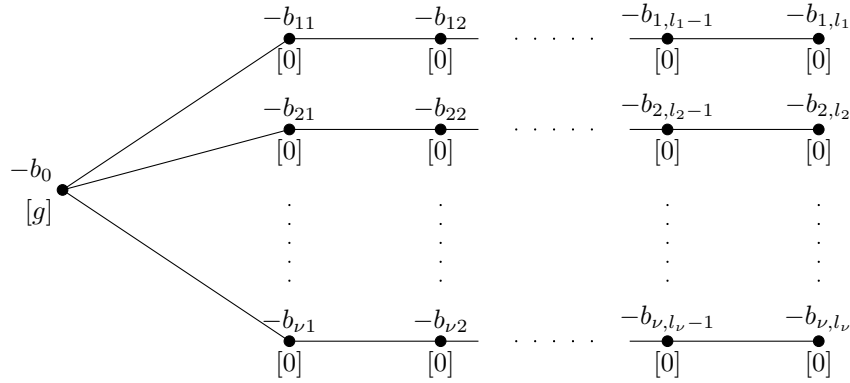
Példa 2.4.18. A Dedekind-összeg egy felhasználása.

Az $\mathbb{R}^3$ térben a $(0, 0, 0)$, $(a, 0, 0)$, $(0, b, 0)$ és $(0, 0, c)$ rácspontok által kifeszített tetraéder belsejében lévő rácspontok száma a következő:

$$-(s(bc, a) + s(ca, b) + s(ab, c)) + \frac{1}{6}abc + \frac{1}{4}(bc + ca + ab) + \frac{1}{4}(a + b + c) + \frac{1}{12}\left(\frac{bc}{a} + \frac{ca}{b} + \frac{ab}{c}\right) + \frac{1}{12abc} - 2.$$

2.5. Csillag alakú csővezeték gráfok (star shaped graphs)

Definíció 2.5.1. A Γ csővezeték gráfot csillag alakúnak hívunk, ha van egy központi v_0 csúcsa, melyre $\Gamma \setminus v_0$ gráf $\nu \geq 0$ darab bambusz csővezeték gráfból áll, ezeket láboknak hívjuk. Minden láb az egyik végén egy éllel csatlakozik v_0 -hoz. Ez a v_0 nem feltétlenül egyértelmű. Használjuk a következő jelölést. A v_0 csúcsához tartozó Euler-szám $-b_0$ és génusza $g \geq 0$. A j -edik láb i -edik csúcsát jelöljük v_{ji} -vel ($1 \leq j \leq \nu$), Euler-száma legyen $b_{ji} \geq 2$. A j -edik láb a v_0 csúcsához csatlakozzon v_{j1} -ben. Az Euler-számokat meghatározzák az egyes lábakhoz tartozó $\frac{\alpha_j}{\omega_j} = [b_{j1}, \dots, b_{jl_j}]$ számok, ahol α_j és ω_j relatív prímek, és $0 < \omega_j < \alpha_j$.

Ezen gráfokhoz tartozó 3-sokaságokat Seifert 3-sokaságoknak hívjuk. Egy ilyen sokaságot egyértelműen meghatározzák a $(b_0, g; \{(\alpha_j, \omega_j)\}_{j=1}^\nu)$ számadatok, melyeket ezért a sokaság Seifert invariánsainak nevezünk.

(A Seifert 3-sokaságok rendelkeznek egy S^1 -hatással, de ezt a tulajdonságukat itt nem tárgyaljuk.)

Ha $g > 0$ vagy $\nu \geq 3$, akkor v_0 csúcs egyértelmű. A következőkben tegyük fel, hogy ez fennáll. Ha $g = 0$ és $\nu \leq 2$, akkor a bambusz csővezeték gráf esetről van szó, amelyet leírtunk a 2.4.4 definícióban.

Legyen α az $\alpha_1, \dots, \alpha_\nu$ számok legkisebb közös többszöröse. Legyen e virtuális Euler-szám, amit a következőképpen definiálunk: $e = -b_0 + \sum_{j=1}^\nu \frac{\omega_j}{\alpha_j}$.

Megjegyezzük, hogy $e < 0$ akkor és csak akkor, ha I metszési mátrix negatív definit.

Az általánosított csővezeték ekvivalencia [10] megadja, hogy a $-\Gamma$ csillag alakú gráfnak a Seifert invariánsa $(\nu - e, g; \{(\alpha_j, \alpha_j - \omega_j)\}_{j=1}^\nu)$. Viszont ha Γ egy I negatív definit metszési formával jellemezhető, akkor még az általánosított csővezeték ekvivalencia lépéseit használva sem írható le $-\Gamma$ negatív definit metszési formájú csillag alakú gráffal.

Megjegyzés 2.5.2. A 2.4.15 egyenlőség analógja csillag alakú csővezeték gráfok esetében a következő:

$$\sum_{v \in \mathcal{V}} (2\chi(S_v) - \delta_v) \cdot (I^{-1})_{vv} + \sum_{v \in \mathcal{V}} (E_v^2 + 3) = \frac{1}{e} \cdot \left(2 - 2g - \nu + \sum_{j=1}^\nu \frac{1}{\alpha_j^2} \right) + e + 3 - 12 \cdot \sum_{j=1}^\nu \mathbf{s}(\omega_j, \alpha_j). \quad (2.5.3)$$

3. fejezet

Invariánsok

3.1. Homológiák

Egy Γ csővezeték gráfhoz rendelt M gráf 3-sokaság homológiáit megkaphatjuk a csővezeték gráfból. Ezt vizsgáljuk a következőkben.

3.1.A. Egy csúcsú csővezeték gráf

Tegyük fel, hogy Γ csővezeték gráf egy csúcsból áll. Ennek a csúcsnak génusza g és Euler-száma e . Ekkor a P sokaság egy S_g felület feletti D^2 -nyaláb, melynek Euler-száma e .

$$\begin{array}{ccc} D^2 & \longrightarrow & P \\ & & \downarrow e \\ & & S_g \end{array}$$

Tehát P homológiatípusa megegyezik S_g homológiatípusával, ezért

$$H_q(P; \mathbb{Z}) = H_q(S_g; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 0 \\ \mathbb{Z}^{2g} & \text{ha } q = 1 \\ \mathbb{Z} & \text{ha } q = 2 \\ 0 & \text{ha } q > 2. \end{cases} \quad (3.1.1)$$

Ekkor $H_q(P, \partial P; \mathbb{Z})$ a $H_q(P; \mathbb{Z})$ Alexander-duálisa, tehát létezik a következő nem degenerált bilineáris forma:

$$H_{4-q}(P, \partial P; \mathbb{Z}) \otimes H_q(P; \mathbb{Z}) \rightarrow \mathbb{Z}. \quad (3.1.2)$$

Így megkapjuk $H_*(P, \partial P; \mathbb{Z})$ -t:

$$H_q(P, \partial P; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 4 \\ \mathbb{Z}^{2g} & \text{ha } q = 3 \\ \mathbb{Z} & \text{ha } q = 2 \\ 0 & \text{ha } q \neq 2, 3, 4. \end{cases} \quad (3.1.3)$$

Jelölje $b_i = \text{rank}(H_i(M))$ a Betti számokat. Ekkor

$$H_q(M; \mathbb{Z}) = H_q(\partial P; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 0 \\ \mathbb{Z}^{b_1} \oplus \text{Tors} & \text{ha } q = 1 \\ \mathbb{Z}^{b_2} & \text{ha } q = 2 \\ \mathbb{Z} & \text{ha } q = 3 \\ 0 & \text{ha } q > 3. \end{cases} \quad (3.1.4)$$

A következőkben megadjuk b_1 és b_2 értékét és a Tors véges csoportot.

A Poincaré-dualitásból (melyet Bott és Tu könyvében [1] megtalálhatunk): $b_i = b_{\dim - i}$. A $H_2(P; \mathbb{Z})$ generátora legyen S , és $H_2(P, \partial P; \mathbb{Z})$ generátora legyen D . A homológikus hosszú egzakt sorból:

$$\begin{array}{ccccccc} 0 & \rightarrow & H_4(\overset{0}{\partial P}; \mathbb{Z}) & \rightarrow & H_4(\overset{0}{P}; \mathbb{Z}) & \rightarrow & H_4(\overset{\mathbb{Z}}{P, \partial P}; \mathbb{Z}) \rightarrow \\ & & & & & & \overset{\mathbb{Z}^{2g}}{H_3(P, \partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow \\ & & & & & & \overset{\mathbb{Z}(S)}{H_2(\partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow \overset{\mathbb{Z}(D)}{H_2(P; \mathbb{Z})} \xrightarrow{\cdot e} H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \\ & & & & & & \overset{\mathbb{Z}^{2g}}{H_1(\partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow \overset{\mathbb{Z}}{H_1(P; \mathbb{Z})} \rightarrow \overset{0}{H_1(P, \partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow \\ & & & & & & \overset{\mathbb{Z}}{H_0(\partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow \overset{\mathbb{Z}}{H_0(P; \mathbb{Z})} \rightarrow \overset{0}{H_0(P, \partial P; \mathbb{Z})} \rightarrow 0. \end{array} \quad (3.1.5)$$

Ha $e = 0$, akkor $\partial P = S_g \times S^1$, tehát $H_1(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{2g} \oplus \mathbb{Z}$ és $H_2(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{2g} \oplus \mathbb{Z}$, mert a $\cdot e$ leképezés a 0 leképezés. Tehát $b_1 = b_2 = 2g + 1$, Tors = 0.

Ha $e \neq 0$, akkor $\mathbb{Z} \xrightarrow{\cdot e} \mathbb{Z}$ injektív, ezért $H_2(\partial P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{0} H_2(P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{\cdot e} H_2(P, \partial P; \mathbb{Z})$, amiből $H_2(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{2g}$. A $\cdot e$ leképezés képe $\mathbb{Z}/e\mathbb{Z} = \mathbb{Z}_e$ véges csoport, ezért a homológikus egzakt sorból $H_1(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}_e \oplus \mathbb{Z}^{2g}$. Ez a $\mathbb{Z}_e$ csoport lesz a $H_1(\partial P; \mathbb{Z}) = H_1(M; \mathbb{Z})$ torziója.

Ebből kaphatjuk, hogy egy Γ csővezeték gráfra $\partial P(\Gamma)$ akkor és csak akkor egészhomológia-gömb ($\mathbb{Z}HS^3$), ha $g = 0$ és $e = \pm 1$.

A racionális homológiák hasonlóan kiszámíthatóak. Ekkor a Tors triviális csoport lesz, tehát csak a szabad része marad meg az egész homológiáknak. A rangok megegyeznek. Tehát egy Γ csővezeték gráfhoz rendelt $\partial P(\Gamma)$ 3-sokaság pontosan akkor racionális homológia-gömb ($\mathbb{Q}HS^3$), ha $b_1 = b_2 = 0$.

3.1.B. Tetszőleges Γ csővezeték gráf

Tetszőleges Γ csővezeték gráf esetén $\partial P(\Gamma)$ homotópiatípusa megegyezik $\bigcup_{v \in \mathcal{V}} S_v$ homotópiatípusával, ahol S_v a v csúcshoz rendelt felületet jelöli. Ebből következik a következő állítás. Legyen $b_1(\Gamma)$ a Γ csővezeték gráf független köreinek száma (a gráf első homológiájának rangja).

Állítás 3.1.6. *A Γ csővezeték gráfhoz rendelt P peremes 4-sokaság homológiái:*

$$H_q(P; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 0 \\ \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)} & \text{ha } q = 1 \\ \mathbb{Z}^{|\mathcal{V}|} & \text{ha } q = 2 \\ 0 & \text{ha } q > 2. \end{cases} \quad (3.1.7)$$

Az Alexander-dualitásból kaphatjuk meg a csúcshoz hasonlóan a relatív homológiákat.

Állítás 3.1.8. *A Γ csővezeték gráfhoz rendelt P peremes 4-sokaság és ∂P 3-sokaság relatív homológiái:*

$$H_q(P, \partial P; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 4 \\ \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)} & \text{ha } q = 3 \\ \mathbb{Z}^{|\mathcal{V}|} & \text{ha } q = 2 \\ 0 & \text{ha } q \neq 2, 3, 4. \end{cases} \quad (3.1.9)$$

Ebből már a homológikus egzakt sorból megkaphatjuk az M 3-sokaság homológiáit.

Állítás 3.1.10. *A Γ csővezeték gráf metszési mátrixa legyen I . Ekkor a Γ csővezeték gráfhoz rendelt $M = \partial P$ 3-sokaság homológiái:*

$$H_q(M; \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{ha } q = 0 \\ \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)} \oplus \text{coker } I & \text{ha } q = 1 \\ \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)} & \text{ha } q = 2 \\ \mathbb{Z} & \text{ha } q = 3 \\ 0 & \text{ha } q > 3. \end{cases} \quad (3.1.11)$$

Bizonyítás: Írjuk fel a homológikus hosszú egzakt sort P -re és ∂P -re.

$$\begin{aligned}
0 &\rightarrow H_4(\partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_4(P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_4(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \\
&\rightarrow H_3(\partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_3(P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_3(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \\
&\rightarrow H_2(\partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_2(P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{\cdot I} H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \\
&\rightarrow H_1(\partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_1(P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_1(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \\
&\rightarrow H_0(\partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_0(P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_0(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow 0.
\end{aligned} \tag{3.1.12}$$

Az egzakt sorból azonnal megkapható, hogy $H_0(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}$ és $H_3(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}$. A $H_1(P; \mathbb{Z})$ generátorai a S^1 -ek, melyből minden g_v nemnulla génuszú felületre kapunk $2 \cdot g_v$ darabot, és a Γ független köreiből is egy-egy S^1 generátort. Ezeknek a $p : \partial P \hookrightarrow P$ beágyazás inverzével vett képeik alkotják a $H_3(P, \partial P; \mathbb{Z})$ generátorait. A $H_2(P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{|\mathcal{V}|}$ generátorai S_v -k. A $H_2(P, \partial P; \mathbb{Z})$ generátorai a D_v lemezek. A két csoport közti leképezés pontosan az I metszési mátrix szerint realizálódik. Feltehetjük, hogy I nem degenerált, ekkor a $\cdot I$ leképezés injektív, ezért $H_2(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)}$. A $\text{coker} I = \mathbb{Z}^{|\mathcal{V}|} / \text{im} I$. Tehát $H_1(\partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}^{\sum_{v \in \mathcal{V}} 2g_v + b_1(\Gamma)} \oplus \text{coker} I$. ■

A fentiekből könnyen láthatóak az egészhomológia-gömb és a racionális homológia-gömb feltételei.

Következmény 3.1.13. *A Γ csővezeték gráfhoz rendelt M 3-sokaság pontosan akkor racionális homológia-gömb ($\mathbb{Q}HS^3$) a $\det(\Gamma) \neq 0$ feltétel mellett, ha $\forall v \in \mathcal{V}$ -re $g_v = 0$ és $b_1(\Gamma) = 0$. A Γ csővezeték gráf ekkor S^2 -k fája.*

Következmény 3.1.14. *A Γ csővezeték gráfhoz rendelt M 3-sokaság pontosan akkor egészhomológia-gömb ($\mathbb{Z}HS^3$) a $\det(\Gamma) \neq 0$ feltétel mellett, ha $\forall v \in \mathcal{V}$ -re $g_v = 0$, $b_1(\Gamma) = 0$ és $\text{coker} I = 0$.*

Megjegyzés 3.1.15. *A $\text{coker} I = 0$ feltétel ekvivalens $\det I = \pm 1$ feltétellel.*

3.2. Rács és duális rács

3.2.A. Definíció

Ebben a részben tegyük fel, hogy M racionális homológia-gömb. Tehát Γ csővezeték gráfra $\forall v$ -re $g_v = 0$ és $b_1(\Gamma) = 0$. Ekkor $H_1(M; \mathbb{Z})$ véges csoport. Definiálunk Γ -hoz egy L rácsot.

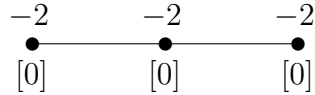

Definíció 3.2.1. Legyen L rács a $H_2(P; \mathbb{Z})$ homológiaosztály kiegészítve az I metszési formával. Jelölje $(\cdot, \cdot)$ a metszési formát.

Tekintsük a $H_2(P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{I} H_2(P, M; \mathbb{Z})$ leképezést a homológikus hosszú egzakt sorból. Az S_v generátor képe: $S_v \mapsto I_{vv}D_v + \sum_{(u,v) \in \mathcal{E}} D_u$. Az ezzel vett faktor képe lesz a $H_1(M; \mathbb{Z})$. Ezt S_v osztályok képei generálják, a relációkat pedig a faktorizáció adja. Ebből kapjuk a következő képletet $H_1(M; \mathbb{Z})$ -re:

$$\text{coker} I = H_1(M; \mathbb{Z}) = \left\langle D_v, v \in \mathcal{V} \mid I_{vv}D_v + \sum_{(u,v) \in \mathcal{E}} D_u = 0, \forall v \in \mathcal{V} \right\rangle. \quad (3.2.2)$$

Példa 3.2.3. Legyen Γ csővezeték gráf a következő:

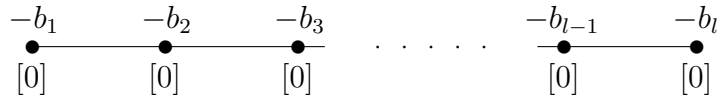

Ekkor $M = M(\Gamma)$ 3-sokaságra:

$$H_1(M; \mathbb{Z}) = \left\langle D_1, D_2, D_3 \mid \begin{array}{l} -2D_1 + D_2 = 0 \\ -2D_2 + D_1 + D_3 = 0 \\ -2D_3 + D_2 = 0 \end{array} \right\rangle.$$

Ebből a $H_1(M; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}_4$ izomorfizmust kapjuk.

Példa 3.2.4. Legyen Γ bambusz csővezeték gráf. Az $M(\Gamma)$ első homológiáját megkaphatjuk a fenti módszerrel. Legyen Γ a következő gráf:

Ebből megkapható a $H_1(M; \mathbb{Z})$, melynek kommutatív prezentációja:

$$\langle D_0, \dots, D_{s+1} \mid -b_i D_i + D_{i-1} + D_{i+1} = 0, i \in \{1, \dots, l\}, D_0 = D_{l+1} = 0 \rangle \quad (3.2.5)$$

A relációkból kapjuk:

$$\begin{aligned} -b_1 D_1 + D_2 &= 0 \Rightarrow D_2 = b_1 D_1 \\ -b_2 D_2 + D_1 + D_3 &= 0 \Rightarrow D_3 = (b_1 b_2 - 1) D_1 \end{aligned} \quad (3.2.6)$$

Ezt folytatva azt kapjuk, hogy $\forall i$ -re $D_i = \det(\Gamma(b_1, \dots, b_{i-1})) D_1$ a 2.4.1 definícióban leírt $\det$ függvényvel.

A fentiekből látható, hogy egy Γ bambusz csővezeték gráfhoz tartozó 3-sokaság első homológiacsoportja a $\mathbb{Z}_n$ ciklikus csoport, ahol $n = \det(\Gamma)$.

3.2.B. Az L rács duális rácsa

A továbbiakban az egész homológiák hosszú egzakt sorának a következő részletét vizsgáljuk:

$$H_2(P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{\cdot I} H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{\partial} H_1(\partial P; \mathbb{Z}) \longrightarrow 0$$

A racionális homológiák megkaphatóak az egész homológiákból a $\mathbb{Q}$ -val való tenzorszorzással.

$$\begin{array}{ccc} H_2(P; \mathbb{Z}) & \xleftarrow{\cdot I} & H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \\ \downarrow \otimes \mathbb{Q} & & \downarrow \otimes \mathbb{Q} \\ H_2(P; \mathbb{Q}) & \xrightarrow{\cdot I} & H_2(P, \partial P; \mathbb{Q}) \end{array}$$

Tudjuk, hogy $L = H_2(P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z} \langle S_v \rangle$ és $H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z} \langle D_v \rangle$. A $H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \hookrightarrow H_2(P; \mathbb{Z}) \otimes \mathbb{Q} = L \otimes \mathbb{Q}$ beágyazást vizsgáljuk.

Terjesszük ki az $I : H_2(P; \mathbb{Z}) \otimes H_2(P; \mathbb{Z}) \xrightarrow{(\cdot, \cdot)} \mathbb{Z}$ metszési formát $I_{\mathbb{Q}} : H_2(P; \mathbb{Q}) \otimes H_2(P; \mathbb{Q}) \xrightarrow{(\cdot, \cdot)_{\mathbb{Q}}} \mathbb{Q}$ metszési formára. Ezt a következő módon jelöljük: $(\cdot, \cdot)_{\mathbb{Q}}$.

Vegyük a Lefschetz metszési formát $H_2(P; \mathbb{Z}) \otimes H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) \rightarrow \mathbb{Z}$, amely az $(S_v, D_u)_L = \begin{cases} 1 & \text{ha } u = v \\ 0 & \text{ha } u \neq v \end{cases}$ képlettel írható le. Ekkor a következő diagramot vizsgáljuk:

$$\begin{array}{ccccc} H_2(P; \mathbb{Z}) & \otimes & H_2(P; \mathbb{Z}) & \xrightarrow{(\cdot, \cdot)} & \mathbb{Z} \\ \downarrow id & & \downarrow \cdot I & & \\ H_2(P; \mathbb{Z}) & \otimes & H_2(P, \partial P; \mathbb{Z}) & \xrightarrow{(\cdot, \cdot)_L} & \mathbb{Z} \\ \downarrow & & \downarrow & & \\ H_2(P; \mathbb{Q}) & \otimes & H_2(P; \mathbb{Q}) & \xrightarrow{(\cdot, \cdot)_{\mathbb{Q}}} & \mathbb{Q} \end{array}$$

Az $L = \mathbb{Z} \langle S_v \rangle_{v \in \mathcal{V}}$ és $L \otimes \mathbb{Q} = \mathbb{Q} \langle S_v \rangle_{v \in \mathcal{V}}$. A $H_2(P, \partial P; \mathbb{Z})$ homológiát generálják az L báziselemeinek $L \otimes \mathbb{Q}$ -beli duálisai, melyeket jelöljön D_v .

Definíció 3.2.7. Legyen L' az $L \otimes \mathbb{Q}$ azon elemei, amelyekre a metszési forma egészset ad: $L' = \{v \in L \otimes \mathbb{Q} \mid (v, L) \in \mathbb{Z}\}$. Ezt az L rács duális rácsának hívjuk.

Példa 3.2.8. Legyen Γ csővezeték gráf a következő:

$$\begin{array}{ccc} -2 & & -2 \\ \bullet & \text{---} & \bullet \\ [0] & & [0] \end{array}$$

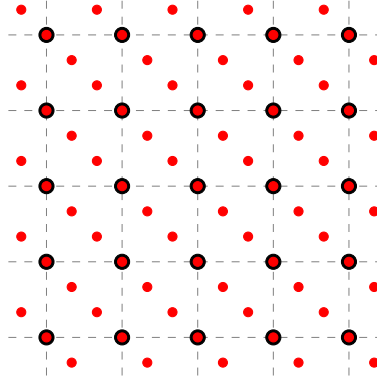
Legyen $I = \begin{pmatrix} -2 & 1 \\ 1 & -2 \end{pmatrix}$ a metszési mátrix. Jelöljük a $H_2(P; \mathbb{Z}) \rightarrow H_2(P, \partial P; \mathbb{Z})$ leképezést j -vel. Ez az I -vel való szorzásnak felel meg.

Vizsgáljuk a következő egzakt sorrészt:

$$\mathbb{Z}^2 \xrightarrow{j} \mathbb{Z}^2 \longrightarrow \text{coker} I$$

$$\mathbb{Z} \langle S_1, S_2 \rangle \xrightarrow{j} \mathbb{Z} \langle D_1, D_2 \rangle \longrightarrow \mathbb{Z}_3$$

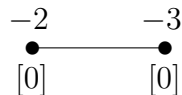
Ekkor $j(S_1) = -2D_1 + D_2$ és $j(S_2) = D_1 - 2D_2$. A $\text{coker} I = \mathbb{Z}_3$, mert a 3.2.2 alapján $D_2 = 2D_1$, és $D_1 = 2D_2 = 4D_1$, amiből $3D_1 = 0$. Ekkor $L = \mathbb{Z} \langle S_1, S_2 \rangle$ és $L \otimes \mathbb{Q} = \mathbb{Q} \langle S_1, S_2 \rangle$. A Lefschetz metszési formára $(S_i, D_j)_L = \delta_{ij}$. A D_1 -et $H_2(P; \mathbb{Q})$ -ban felírva legyen $D_1 = r_1 S_1 + r_2 S_2$. A metszési formából: $(S_i, r_1 S_1 + r_2 S_2) = \delta_{1i}$. Ebből kapjuk, hogy $-2r_1 + r_2 = 1$ és $2r_1 - 4r_2 = 0$. Az egyenletrendszert megoldva $r_1 = -\frac{2}{3}$ és $r_2 = -\frac{1}{3}$ lesznek a megoldások. Így $D_1 = -\frac{2}{3} S_1 - \frac{1}{3} S_2$. Ugyanígy $D_2 = -\frac{1}{3} S_1 - \frac{2}{3} S_2$. A $L \hookrightarrow L' \hookrightarrow L \otimes \mathbb{Q}$ beágyazásokból látható, hogy $L'/L = \mathbb{Z}_3 = H_1(M; \mathbb{Z})$.

Itt feketével jelöltük az L rácsot és pirossal az L' rácsot.

Definíció 3.2.9. Legyen $\{S_v\}_{v \in \mathcal{V}}$ halmaz az L rács generátorai. Ekkor az $\{S_v^*\}_{v \in \mathcal{V}}$ halmaz generálja L' -t, ahol $(S_u, S_v^*) = -\delta_{uv}$. A későbbiekben látni fogjuk, hogy miért szerencsés ebben a definícióban ez az előjel választás.

Példa 3.2.10. Legyen Γ csővezeték gráf a következő:

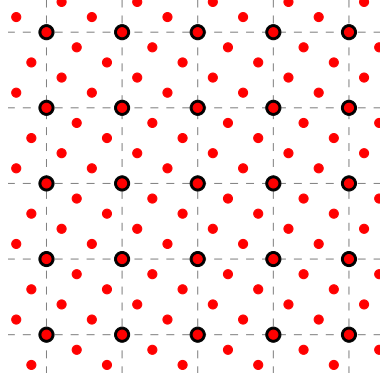

$$\text{Ekkor } L = \left\langle \mathbb{Z}^2, \begin{pmatrix} -2 & 1 \\ 1 & -3 \end{pmatrix} \right\rangle$$

A 3.2.8 példában leírthoz hasonló módon kiszámítjuk L' generátorait:

$$S_1^* = \frac{3}{5}S_1 + \frac{1}{5}S_2 \text{ és } S_2^* = \frac{1}{5}S_1 + \frac{2}{5}S_2.$$

Ekkor az L és L' rácsot ábrázolva:

Látható, hogy itt $L'/L = \mathbb{Z}_5 = H_1(M; \mathbb{Z})$.

Állítás 3.2.11. Tegyük fel, hogy $l \in L \otimes \mathbb{Q}$ esetén $(l, S_u) \leq 0$ minden $u \in \mathcal{V}$ esetén. Legyen $l = \sum_{v \in \mathcal{V}} r_v S_v$. Ekkor:

1. minden $r_v \geq 0$,
2. ha $l \neq 0$, akkor minden $v \in \mathcal{V}$ -re $r_v > 0$.

Bizonyítás: 1. Legyen $l = a - b$, ahol $a = \sum_{v \in \mathcal{V}, r_v \geq 0} r_v S_v$ és $b = \sum_{v \in \mathcal{V}, r_v < 0} -r_v S_v$. Tehát azt kell bizonyítani, hogy $b = 0$. Legyen $r = \sum_{v \in \mathcal{V}} r_v S_v$. Ekkor jelölje $|r| = \text{supp}(r)$ az $\{S_v \mid r_v \neq 0\}$ halmazt. Vegyük azon $v \in \mathcal{V}$ -ket, melyre $S_v \in |b|$. Ezekre $(b, S_v) \geq 0$, mert $(b, S_v) = (a - l, S_v) = (a, S_v) - (l, S_v) \geq 0$. Összegezve az összes v -re r_v együtthatóval: $\sum_{v \in |b|} (b, r_v S_v) = (b, b) \geq 0$. Mivel $(\cdot, \cdot)$ negatív definit, ezért $b = 0$.

2. Tegyük fel, hogy $|l| \neq \bigcup_{v \in \mathcal{V}} S_v$. Ekkor legyenek u, v olyanok, hogy $r_u = 0, r_v > 0$ és u és v közt van él. Így $(a, S_u) = r_v > 0$, ami ellentmondás. ■

Állítás 3.2.12. Legyen Γ csillag alakú csővezeték gráf. Tegyük fel, hogy az L negatív definit metszési formával rendelkező rácsot határozza meg. Az S_v

generátorokat a csúcsokhoz hasonló módon indexeljük. Az $(I^{-1})_{uv} = (S_u^*, S_v^*)$ képletből megkaphatjuk a következő egyenlőségeket.

$$\begin{aligned} (S_0^*, S_0^*) &= e^{-1} \\ (S_0^*, S_{jl_j}^*) &= (e\alpha_j)^{-1} \\ (S_{il_i}^*, S_{jl_j}^*) &= \begin{cases} (e\alpha_i\alpha_j)^{-1} & \text{ha } i \neq j \\ (e\alpha_i^2)^{-1} - \frac{\omega'_i}{\alpha_i} & \text{ha } i = j, \end{cases} \end{aligned} \quad (3.2.13)$$

ahol $0 < \omega'_i < \alpha_i$, $\omega_i\omega'_i \equiv 1 \pmod{\alpha_i}$ és $1 \leq i, j \leq \nu$.

Legyen $H = \text{Tors } (H_1(M(\Gamma); \mathbb{Z})) = L'/L$. Jelöljük h_j -vel az $[S_{jl_j}^*]$ osztályt minden j -re és h_0 a $[S_0^*]$ osztályt H -ban. A 2.4.8 egyenlőségekből kapjuk (jelöljük felső j indexszel a j -edik lábhoz tartozó lánctört számlálóját), hogy $[S_{ji}^*] = [n_{i+1,l_j}^j S_{jl_j}^*]$ a H -ban. Ezért $h_0, \dots, h_\nu$ generálják H -t. A relációk a következők lesznek:

$$b_0 h_0 = \sum_{j=1}^{\nu} \omega_j h_j \quad \text{és} \quad \alpha_j h_j = h_0 \quad (j = 1, \dots, \nu). \quad (3.2.14)$$

Az első relációk mátrixának determinánsából kapjuk a következő egyenlőséget:

$$|H| = \alpha_1 \cdots \alpha_\nu |e|.$$

Legyen τ a h_0 rendje H -ban. A $0 \rightarrow \langle \widehat{\omega}_1, \dots, \widehat{\omega}_l \rangle \hookrightarrow \mathbb{Z}_{\alpha_1} \times \cdots \times \mathbb{Z}_{\alpha_\nu} \rightarrow H/\langle h_0 \rangle \rightarrow 0$ egzakt sorból kapjuk:

$$\tau = \alpha |e|.$$

A $H_1(M(\Gamma); \mathbb{Z})$ szabad része $\mathbb{Z}^{2g}$, mert a $b_1(\Gamma) = 0$.

3.2.C. A fundamentális csoportról

Tétel 3.2.15. *Mumford tétele [7].*

Legyen L egy linkként előálló gráf 3-sokaság, melynek Γ csővezeték gráfja fa alakú csővezeték gráf, melyben minden csúcs génusza 0. Így $M(\Gamma)$ racionális homológia-gömb ($\mathbb{Q}HS^3$). Jelölje a metszési formáját I . Ekkor létezik $\pi_1(L)$ -nek a következő prezentációja:

$$\left\langle \gamma_v \ v \in \mathcal{V} \ \middle| \ \gamma_v \gamma_u = \gamma_u \gamma_v, \text{ ha } (u, v) \in \mathcal{E}, \prod_u \gamma_u^{I_{u,v}} = 1, \forall v \in \mathcal{V} \right\rangle. \quad (3.2.16)$$

Bizonyítás: A csővezeték szerkesztésből minden v csúcsra egy $B_v \rightarrow S_v$ fibrálást kapunk S^1 fibrummal. Ez minden v -re $\pi_1(B_v)$ egy γ_v generátorát adja. Továbbá $\pi_1(B_v) = \langle \gamma_v \mid \gamma_v^{I_{v,v}} \rangle$, mert a bázis tér $S_v = S^2$. Hagyjunk el minden v -vel szomszédos u csúcsra a ragasztásnál egy $\mathring{D}_v \times S^1$ környezetet, az így kapott tér legyen $L_X \cap B_v$. Ekkor $\pi_1(L_X \cap B_v)$ fundamentális csoportot a $\{\gamma_u \mid I_{vu} \neq 0\}$ halmaz generálja, a következő relációval: $\prod_u \gamma_u^{I_{v,u}} = 1$. Van Kampen tételét használva kapjuk, hogy $\gamma_u \gamma_v = \gamma_v \gamma_u$, ha $(u, v) \in \mathcal{E}$, mert az $L_X \cap B_u \cap B_v$ metszet egy tórusz kommutatív fundamentális csoporttal. A Van Kampen tétel alkalmazásánál az összekötő utak választása némi gondosságot igényel, de megválaszthatóak $b_1(\Gamma) = 0$ miatt. ■

Nemnulla génuszú csúcsok hozzávételével újabb generátorokat és relációkat kapunk. Ezt a következő tétel foglalja össze.

Tétel 3.2.17. *Legyen Γ csővezeték gráf fa rendezett csúcshalmazzal (a génusz dekorációk nem feltétlenül nullák). Ekkor $\pi_1(M(\Gamma))$ fundamentális csoportot a következő halmaz generálja:*

$$\{\gamma_v \mid v \in \mathcal{V}\} \cup \{a_{v,i}, b_{v,i} \mid 1 \leq i \leq g_v, v \in \mathcal{V}\}.$$

A relációk a következők (ahol jelölje $[a, b]$ az a és b generátorok kommutátorát):

$$\begin{aligned} [\gamma_u, \gamma_v] &= 1 && \text{ha } (u, v) \in \mathcal{E} \\ [\gamma_v, a_{v,i}] &= [\gamma_v, b_{v,i}] = 1 && \forall v \in \mathcal{V} \text{ és } 1 \leq i \leq g_v \in \mathcal{E} \\ [a_{v,1}, b_{v,1}] \cdots [a_{v,g_v}, b_{v,g_v}] \cdot \prod_u \gamma_u^{I_{v,u}} &= 1 && \forall v \in \mathcal{V}. \end{aligned}$$

4. fejezet

Casson-invariáns és Casson-Walker-invariáns

4.1. Casson-invariáns

Tegyük fel, hogy Γ összefüggő csővezeték gráf negatív definit I metszési formával. A hozzá rendelt 3-sokaságot jelölje $M(\Gamma)$. Grauert tétele [3] miatt $M(\Gamma)$ előáll szingularitás linkjeként. Feltesszük továbbá, hogy $M(\Gamma)$ egészhomológia-gömb (ez ekvivalens azzal, hogy $\det(\Gamma) = 1$).

A λ Casson invariáns minden M egészhomológia-gömbhöz hozzárendel egy $\lambda(M)$ egész számot. Casson bizonyította a következő tételt.

Tétel 4.1.1. *Minden M irányított 3-sokasághoz, mely egészhomológia-gömb, létezik egy jól meghatározott $\lambda(M)$ egész szám, mely teljesíti a következő tulajdonságokat:*

- (a) $\lambda(S^3) = 0$;
- (b) $\lambda(-M) = -\lambda(M)$;
- (c) Ha $\lambda(M) \neq 0$, akkor $\pi_1(M)$ -nek van nemtriviális SU_2 -reprezentációja;
- (d) $\lambda(M_1 \# M_2) = \lambda(M_1) + \lambda(M_2)$.

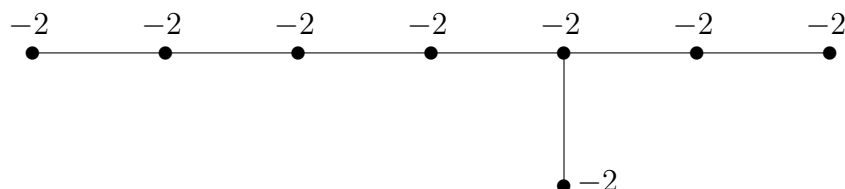
A $\lambda(M)$ számot az M sokaság Casson-invariánsának nevezzük.

Definíció 4.1.2. *Tegyük fel, hogy M sokaság egy Γ -hoz rendelt gráf 3-sokaság, amely egy szingularitás linkjeként előáll és egészhomológia-gömb. Ekkor a Casson-invariánst definiáljuk a következő módon:*

$$-24 \cdot \lambda(M) = \sum_{v \in \mathcal{V}} (S_v^2 + 3) + \sum_{v \in \mathcal{V}} (2 - \delta_v) \cdot (S_v^*, S_v^*), \quad (4.1.3)$$

ahol a δ_v a v csúcs fokszáma Γ gráfban.

Példa 4.1.4. A legismertebb egészhomológia-gömb, ami nem homotópicusan ekvivalens S^3 -mal, a Poincaré-homológiagömb. Jelölje ezt $\mathbb{E}_8$. Ennek csővezeték gráfja a következő (a g_v génusz minden csúcsra 0):

A Γ csővezeték gráf metszési mátrixa I . Az I mátrix inverzének minden eleme negatív előjelű, ennek -1 -szeresét írjuk le.

$$I \qquad -I^{-1}$$

$$\begin{pmatrix} -2 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & -2 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & -2 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & -2 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & -2 & 1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & -2 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & -2 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & -2 \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 4 & 2 & 3 \\ 3 & 6 & 8 & 10 & 12 & 8 & 4 & 6 \\ 4 & 8 & 12 & 15 & 18 & 12 & 6 & 9 \\ 5 & 10 & 15 & 20 & 24 & 16 & 8 & 12 \\ 6 & 12 & 18 & 24 & 30 & 20 & 10 & 15 \\ 4 & 8 & 12 & 16 & 20 & 14 & 7 & 10 \\ 2 & 4 & 6 & 8 & 10 & 7 & 4 & 5 \\ 3 & 6 & 9 & 12 & 15 & 10 & 5 & 8 \end{pmatrix}$$

Innen megkaphatjuk a 4.1.3 képletből, hogy $-24 \cdot \lambda(\mathbb{E}_8) = \sum_{v \in \mathcal{V}} (E_v^2 + 3) + \sum_{v \in \mathcal{V}} (2 - \delta_v) \cdot (E_v^*, E_v^*) = 8 + 1 \cdot (-2) + (-1) \cdot (-30) + 1 \cdot (-4) + 1 \cdot (-8) = 24$, amiből következik, hogy $\lambda(\mathbb{E}_8) = -1$.

Megemlítjük, hogy ebből is megkapjuk következményként, hogy $\mathbb{E}_8$ és S^3 nem homotópicusan ekvivalens terek.

Példa 4.1.5. Ha M Seifert 3-sokaság (és emellett egészhomológia-gömb), akkor a 3.2.12 állításból és a 2.4.15 egyenlőségből kapunk egy képletet $\lambda(M)$ -re az ottani jelölést használva:

$$-24 \cdot \lambda(\Sigma(\alpha_1, \dots, \alpha_\nu)) = \frac{1}{e} \left(2 - \nu + \sum_{j=1}^{\nu} \frac{1}{\alpha_j^2} \right) + e + 3 - 12 \cdot \sum_{j=1}^{\nu} \mathbf{s}(\omega_j, \alpha_j) \quad (4.1.6)$$

Az ω_j kiszámítható a következő képletből: $\omega_j \cdot \prod_{k \neq j} \alpha_k \equiv -1 \pmod{\alpha_j}$.

Az $\mathbf{s}(\omega_j, \alpha_j) = \mathbf{s}(\omega'_j, \alpha_j) = -\mathbf{s}\left(\prod_{k \neq j} \alpha_k, \alpha_j\right)$ és $e^{-1} = \prod_{k=1}^{\nu} \alpha_k$. A 2.4.13 tételt

használva látható, hogy $1 < j < \nu - 1$ -re:

$$\begin{aligned} \lambda(\Sigma(\alpha_1, \dots, \alpha_\nu)) = \\ \lambda(\Sigma(\alpha_1, \dots, \alpha_j, \alpha_{j+1} \cdots \alpha_\nu)) + \lambda(\Sigma(\alpha_1 \cdots \alpha_j, \alpha_{j+1}, \dots, \alpha_\nu)) \end{aligned} \quad (4.1.7)$$

Ebből a képletből látható, hogy elég a $\nu \leq 3$ ágú csillag alakú csővezeték gráfok Casson-invariánsát ismerni ahhoz, hogy a Seifert 3-sokaságok Casson-invariánsát meghatározhassuk.

Megjegyzés 4.1.8. Tegyük fel, hogy $f : (\mathbb{C}^3, 0) \rightarrow (\mathbb{C}, 0)$ egy $0 \in \mathbb{C}^3$ környezetében definiált holomorf függvény, amelynek izolált szingularitása van az origóban. Ezt nevezzük hiperfelület-szingularitásnak. Legyen $(V, 0) = (f^{-1}(0), 0)$. Jelölje S_ε a 0 középpontú ε sugarú gömböt az $\mathbb{R}^6 \simeq \mathbb{C}^3$ -ban, B_ε ennek belsejét. Legyen $K = V \cap S_\varepsilon$. Ha ε -t elég kicsinek választjuk, akkor a V topologikusan egy kúp K felett. Továbbá legyen $F = f^{-1}(\delta) \cap B_\varepsilon$, amely nem függ δ és ε megválasztásától, ha $0 < \delta \ll \varepsilon$. Az F egy irányított 2-komplex-dimenziós peremes sokaság. Ezt nevezzük f Milnor-fibrumának. Az is belátható, hogy $\partial F = f^{-1}(\delta) \cap S_\varepsilon$ izomorf K -val. Tehát F egy valós irányított peremes 4-sokaság. A $H_2(F; \mathbb{Z}) \otimes H_2(F; \mathbb{Z}) \rightarrow \mathbb{Z}$ metszetforma szignatúráját jelölje $\sigma(F)$.

A Brieskorn-szingularitás esetében fogunk látni egy bizonyítható összefüggést a Casson-invariáns és a szignatúra között (4.1.10 példa). További számítások is adottak voltak hozzá, hogy Neumann és Wahl leírják a következő általános hipotézist.

Sejtés 4.1.9. Casson-invariáns sejtés (Casson invariant conjecture). Tegyük fel, hogy (X, o) egy 2-dimenziós izolált hiperfelület-szingularitás, melynek az L_X linkje egészhomológia-gömb $(\mathbb{Z}HS^3)$. Legyen $\sigma(F)$ a hiperfelület-szingularitás F Milnor fibrumának szignatúrája. Ekkor :

$$\lambda(L_X) = \frac{\sigma(F)}{8}.$$

Példa 4.1.10. Jelölje $\sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)$ a $\left\{ \sum_{i=1}^3 z_i^{\alpha_i} = 0 \right\}$ Brieskorn-szingularitás szignatúráját, ahol $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ páronként relatív prímek. Megjegyezzük, hogy ekkor létezik egy Γ csillag alakú csővezeték gráf, melyre $M(\Gamma) = \Sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)$. Ekkor a következő összefüggést kapjuk a szignatúra és a Casson-invariáns között:

$$\lambda(\Sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)) = \frac{\sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)}{8}. \quad (4.1.11)$$

Megjegyzés 4.1.12. A Brieskorn-szingularitás F Milnor-fibrumának szignatúrája kiszámolható $\sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3) = \sigma_0 - \sigma_1 + \sigma_2$ alakban, ahol

$$\sigma_i = \# \left\{ (j_1, j_2, j_3) \mid 0 < j_k < \alpha_k \ (1 \leq k \leq 3), i < \sum_{k=1}^3 \frac{j_k}{\alpha_k} < i + 1 \right\}. \quad (4.1.13)$$

A szignatúra még egy értelmezését megadjuk. Legyen C a következő halmaz: $\{0 \leq x_i \leq \alpha_i, i = 1, 2, 3\}$, és legyen $\overset{\circ}{C}$ ennek belseje. A C kocka minden v csúcsa meghatároz egy T_v tetraédert, melynek csúcsai: v és a három vele szomszédos csúcs. Jelölje $\#_v$ a $T_v \cap \overset{\circ}{C}$ rácspontjainak számát. Ekkor $\#_v$ független v megválasztásától. Az élek mentén összehasonlítva őket látható, hogy megegyeznek. Például $(j_1, j_2, j_3) \leftrightarrow (\alpha_1 - j_1, j_2, j_3)$ leképezés izomorfizmust ad $T_{(0,0,0)}$ és $T_{(\alpha_1,0,0)}$ tetraéderek rácspontjai között.

Jelölje T a következő 4 csúcs által meghatározott tetraédert: $(\alpha_1, 0, 0)$, $(0, \alpha_2, 0)$, $(0, 0, \alpha_3)$, $(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)$. Ennek belső rácspontjainak száma legyen $\#(T \cap \overset{\circ}{C})$. Ekkor

$$\sigma = \sigma_0 - \sigma_1 + \sigma_2 = 2\sigma_0 + 2\sigma_2 - \prod_{i=1}^3 (\alpha_i - 1) = 4 \cdot \# - \prod_{i=1}^3 (\alpha_i - 1) = -\#(T \cap \overset{\circ}{C}).$$

$\lambda(\Sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3))$ és az SU_2 reprezentáció kapcsolata.

Állítás 4.1.14. A $\pi_1 = \pi_1(\Sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3))$ fundamentális csoport SU_2 reprezentációinak konjugált osztályainak száma véges és pontosan $\frac{\#(T \cap \overset{\circ}{C})}{4}$.

Bizonyítás: A π_1 csoportnak egy reprezentációját a 3.2.15 tétel szerint kaphatunk. Jelölje a Γ központi csúcsához tartozó reprezentánst γ_0 . Legyen $\rho : \pi_1 \rightarrow SU_2$ egy irreducibilis reprezentáció. Mivel γ_0 centrális elem, ezért $\rho(\gamma_0) = \pm 1$. Tudjuk, hogy $SU_2 / \pm 1 = SO_3$. Emiatt a ρ egy $\bar{\rho} : \pi_1 / \gamma_0 = \bar{\pi}_1 \rightarrow SO_3$ reprezentációt indukál. Így kapunk egy izomorfizmust a $\pi_1 \rightarrow SU_2$ és a $\bar{\pi}_1 \rightarrow SO_3$ irreducibilis reprezentációk között. A $\Sigma = \Sigma(\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)$ tér egy $K(\pi_1, 1)$ Eilenberg-MacLane-tér, ezért a G -nyalábok (a $G = SU_2$ és a $G = SO_3$ esetet használjuk majd) laposak, tehát meghatározza őket egy $\pi_1 \rightarrow G$ reprezentáció. Az $SU_2 = Spin_3$, így w_2 Stiefel-Whitney osztály adja meg azt az obstrukciót, hogy egy $\pi_1 \rightarrow SO_3$ reprezentáció felemelhető-e $\pi_1 \rightarrow SU_2$ reprezentációvá. A $H_1(\Sigma; \mathbb{Z}) = 0$, ezért ez az obstrukció eltűnik.

Tegyük fel, hogy $\bar{\rho}$ egy irreducibilis SO_3 -reprezentációja a következő $\bar{\pi}_1$ csoportnak:

$$\bar{\pi}_1 = \langle x_1, x_2, x_3 \mid x_1^{\alpha_1} = x_2^{\alpha_2} = x_3^{\alpha_3} = x_1 x_2 x_3 = 1 \rangle$$

A $\rho(x_i)$ egy α_i rendű forgatása S^2 -nek. Ennek a forgatásnak a fixpontjai legyenek $P_i^\pm$. A $\{P_i^\pm \mid i = 1, 2, 3\}$ fixpontok 8 háromszöget határoznak meg, a szimmetria miatt ez 4 párba rendeződik. Legyen egy S^2 -beli háromszög típusa (j_1, j_2, j_3) , ha a szögei $\left(\frac{j_1\pi}{\alpha_1}, \frac{j_2\pi}{\alpha_2}, \frac{j_3\pi}{\alpha_3}\right)$. Az $x_1 x_2 x_3 = 1$ relációból kapjuk, hogy a négyféle (egymással nem feltétlenül szimmetrikus) háromszögeknek a típusa a következő:

$$(j_1, j_2, j_3), (\alpha_1 - j_1, \alpha_2 - j_2, j_3), (\alpha_1 - j_1, j_2, \alpha_3 - j_3), (j_1, \alpha_2 - j_2, \alpha_3 - j_3),$$

ahol j_1, j_2, j_3 a $\bar{\rho}$ -tól függenek. Ezen kívül a háromszögek területe π -nél nagyobb, így a fenti 4 rácspont benne van $T \cap \overset{\circ}{C}$ -ben. Valójában a $T \cap \overset{\circ}{C}$ rácspontjain adott egy természetes $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2$ -hatás, melynek egy pályája lesz a fenti 4 hármas a háromszögeknek megfelelően. Egy ilyen orbit egyértelműen meghatározza a reprezentációt, emiatt az irreducibilis SO_3 -reprezentációk száma $\#(T \cap \overset{\circ}{C})$. A 4.1.11 egyenlőségből kapjuk, hogy $\lambda = \frac{\sigma}{8} = \frac{-\#(T \cap \overset{\circ}{C})}{8}$. Ebből a következő egyenlőséget kapjuk:

$$\lambda = -\frac{1}{2} \cdot \{\text{Irreducibilis } SU_2\text{-reprezentációk konjugált osztályainak száma}\}.$$

■

4.2. Alexander-polinom és mütét formula

A következőkben röviden definiáljuk az Alexander-polinomot [2] alapján, utána pedig a Casson-invariáns mütét formuláját mutatjuk meg egy esetben.

Definíció 4.2.1. *Legyen M egy 3-sokaság, mely $\mathbb{Z}HS^3$. Legyen benne egy $K \subset M$ csomó ($K \sim S^1$). Jelölje M_0 az $M \setminus K$ -t. A Mayer-Vietoris sorból megkapjuk, hogy $H_1(M_0; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z} = \mathbb{Z}\langle t \rangle$. Vegyük a $\pi : \widetilde{M}_0 \rightarrow M_0$ univerzális Abel-fedését M_0 -nak. Ekkor a t hat $H_1(\widetilde{M}_0; \mathbb{Z})$ -n, ezért tekintsünk $H_1(\widetilde{M}_0; \mathbb{Z})$ -ra mint $\mathbb{Z}[t, t^{-1}]$ -modulusra.*

Vegyük $H_1(\widetilde{M}_0; \mathbb{Z})$ -nek mint $\mathbb{Z}[t, t^{-1}]$ -modulusnak n darab generáló elemét és ezek közt fennálló m darab relációt. Ekkor létezik a következő egzakt

sor:

$$\mathbb{Z}^m \xrightarrow{\cdot A} \mathbb{Z}^n \longrightarrow H_1(\widetilde{M}_0; \mathbb{Z}) \longrightarrow 0 \quad (m = n - 1),$$

ahol A mátrix jeleníti meg a t elemmel való hatást a báziselemeken. Legyen $E_0 = \{Az \mid A \text{ mátrix } (n-1) \times (n-1) \text{ minorjai}\}$. Definíció szerint a K csomó Δ Alexander-polinomja az E_0 legnagyobb közös osztója legyen.

Legyen M sokaság egy egészhomológia-gömb, és legyen benne $K \subset M$ csomó. Legyen $T(K)$ a K csomó egy tubuláris környezete, továbbá legyenek λ és μ S^1 -görbék $\partial T(K)$ -n a következő egyenletekkel definiálva:

$$\begin{aligned} Lk(\lambda, K) &= 0, \\ Lk(\mu, K) &= 1, \end{aligned}$$

ahol Lk a hurkolódási együtthatót jelöli. Jelölje M_0 az M sokaságból elhagyva $T(K)$ -t. Ekkor $\partial M_0 = S^1 \times S^1$. Ragasszunk be az elhagyott környezet helyére egy $S^1 \times D^2$ tömör tóruszt a határon úgy azonosítva, hogy az $\alpha = \{\text{egy pont}\} \times \partial D^2 \subset S^1 \times D^2$ zárt görbe a $H_1(\partial T; \mathbb{Z})$ -ben a $p\mu + q\lambda$ elemet reprezentálja valamilyen p és q relatív prím számokkal. A K irányításának megváltoztatása vagy az α zárt görbe megváltoztatása egy előjelváltást eredményezhet p -nél és q -nál, de csak egyszerre. De ekkor a p/q racionális szám nem változik, és a ragasztott 3-sokaságunk is ugyanaz marad. A kapott 3-sokaságot jelölje $M_{p/q}^3(K)$. Ez a sokaság csak $p/q \in \mathbb{Q} \cup \{\infty\}$ értékétől függ, amit Dehn-műtétegyütthatónak hívunk. A ∞ Dehn-együtthatós műtét a triviális ragasztás (ez olyan, mintha nem változtattunk volna M sokaságon). A $H_1(M_{p/q}^3(K); \mathbb{Z})$ csoport izomorf $\mathbb{Z}_p$ csoporttal. Ha p/q egész, akkor egész műtétnek hívjuk.

A fentiekből látható, hogy az M egészhomológia-gömbön végzett $p/q \in \mathbb{Q} \cup \{\infty\}$ együtthatós műtét akkor és csak akkor marad egész homológia gömb, ha $p = 1$.

Jelölje $\Delta_s(t)$ a szimmetrizált Alexander-polinomot, amely normalizált ($\Delta_s(1) = 1$) és $\Delta_s(t^{-1}) = \Delta_s(t)$. Casson belátta, hogy a következő megjegyzés igaz a Casson-invariánsra.

Megjegyzés 4.2.2. Műtétformula.

Jelölje Δ_s'' a Δ_s szimmetrizált Alexander-polinom második deriváltját. Ekkor:

$$\lambda(M_{1/(q+1)}(K)) - \lambda(M_{1/q}(K)) = \frac{1}{2} \Delta_s''(1).$$

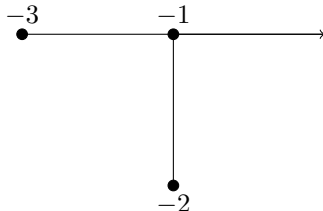
Megjegyzés 4.2.3. Legyen M egy csővezeték szerkesztéssel kapott 3-sokaság. Legyen Γ negatív definit csővezeték gráf, melyre $M = M(\Gamma)$. A $K \subset M$ csomót reprezentálja egy v csúchhoz tartozó nyíl. (A nyíl hozzárendelése általánosabban: [8]) Jelölje $d = \det(\Gamma)$. Legyen $\Gamma^e(-k)$ új csővezeték gráf, melyet a Γ gráfból kapunk a nyíl helyére egy új $-d - k$ Euler-számú csúcsot hozzávéve, amely egy éllel csatlakozik v -hez. Ekkor igaz a következő három állítás:

- (a) $\det(\Gamma^e(-k)) = k$,
- (b) $\Gamma^e(-k)$ negatív definit, feltéve, hogy $k > 0$,
- (c) $M(\Gamma^e(-k)) = M_{-k}(K)$.

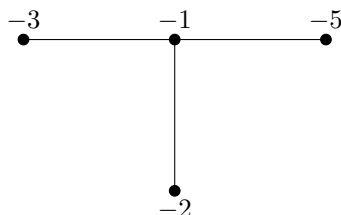
A továbbiakban megmutatjuk, hogy a műtét formula (4.2.2) fennáll egy példában.

Példa 4.2.4. Az E_8 Poincaré-homológiagömb ellentettje, $-\mathbb{E}_8$ megkapható az S^3 gömbből a $K = T(3, 2)$ tórusz csomó mentén való $k = -1$ Dehn-együtthatójú műtéttel.

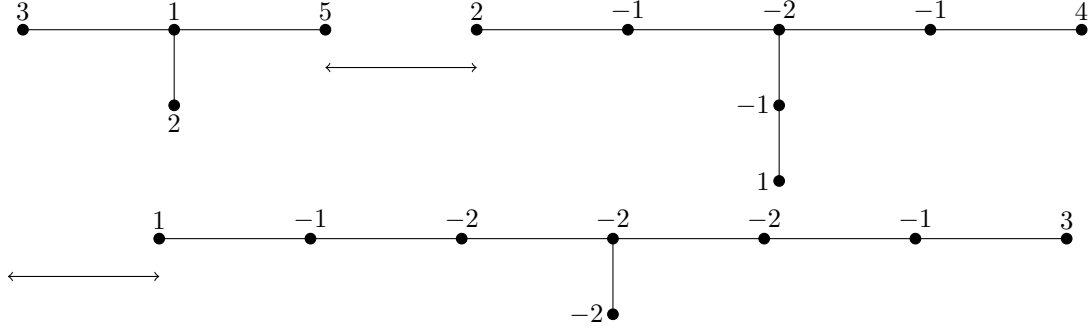
A csővezeték gráfokban a $[0]$ génusz jelölését elhagyjuk. A 2.2.1 csővezeték szerkesztés alapján az $M_\infty = S^3$ gömb Γ gráfja felírható a következő módon (a K tórusz csomót egy nyíllal jelöljük):

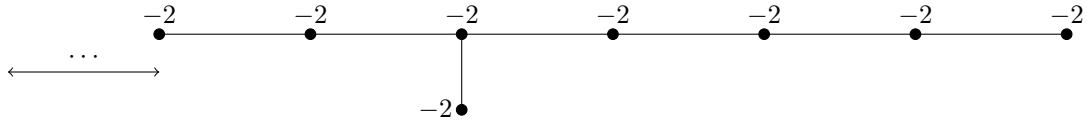
Ebből a 4.2.3 szerint a műtéttel kapott $M_1(K)$ sokaság Γ' csővezeték gráfja a következő:

Ennek ellentettje $-\Gamma'$ (az Euler-számok előjelváltásával kapott gráf) a 2.2.1 szerint ekvivalens $\mathbb{E}_8$ gráfjával.

így folytatva:

A $T(3, 2)$ túrusz csomó szimmetrizált Alexander-polinomja: $\Delta_s(t) = t - 1 + \frac{1}{t}$. Ennek első deriváltja: $\Delta'_s(t) = 1 - \frac{1}{t^2}$. Második deriváltja: $\Delta''_s(t) = 2\frac{1}{t^3}$. Így $\Delta''_s(1) = 2$.

Felírva a 4.2.2 műtét formulát (tudjuk, hogy $\lambda(S^3) = 0$ és $\lambda(\mathbb{E}_8) = -1$):

$$\lambda(M_{1/1}) - \lambda(M_\infty) = \lambda(-\mathbb{E}_8) - \lambda(S^3) = 1 - 0 = 1 = \frac{1}{2} \cdot \Delta''_s(1).$$

4.3. Casson-Walker-invariáns

A Casson-invariánst egészhomológia-gömbökre tudtuk definiálni. Szeretnénk ezt kiterjeszteni általánosabb esetekre is Walker nyomán [14]. A következő definíció kiterjeszti a Casson-invariánst negatív definit $\mathbb{Q}HS^3$ gráf 3-sokaságokra.

Definíció 4.3.1. Tegyük fel, hogy $H = H_1(M(\Gamma), \mathbb{Z})$ véges. Ekkor az M gráf 3-sokaságra definiáljuk $\lambda(M)$ Casson-Walker-invariánst a következőképpen:

$$-\frac{24}{|H|} \lambda(M) = \sum_{v \in \mathcal{V}} (E_v^2 + 3) + \sum_{v \in \mathcal{V}} (2 - \delta_v) \cdot (E_v^*, E_v^*). \quad (4.3.2)$$

Példa 4.3.3. Legyen M egy Seifert 3-sokaság $\mathbb{Q}HS^3$, melynek Seifert-invariánsai $(e_0, 0, \{(\alpha_j, \omega_j)\}_{j=1}^\nu)$. Ekkor a 4.1.5 példához hasonlóan a Casson-Walker-invariánssra a következő kifejezést kapjuk:

$$\frac{-24}{|H|} \cdot \lambda(M) = \frac{1}{e} \left(2 - \nu + \sum_{j=1}^\nu \frac{1}{\alpha_j^2} \right) + e + 3 - 12 \cdot \sum_{j=1}^\nu \mathbf{s}(\omega_j, \alpha_j). \quad (4.3.4)$$

Példa 4.3.5. Az $L(n, q)$ lencsetérre a Casson-Walker-invariáns a következő:

$$\lambda(L(n, q)) = \frac{n \cdot \mathbf{s}(q, n)}{2}. \quad (4.3.6)$$

5. fejezet

Turaev-Reidemeister-torzió

5.1. Véges lánckomplexus torziója

Rögzítsük az $\mathbb{F}$ testet. Legyen c és c' egy $\mathbb{F}$ -vektortér két rendezett bázisa. Az áttérési mátrixuknak determinánsát jelölje $[c/c'] \in \mathbb{F}^* = \mathbb{F} \setminus \{0\}$. Két bázist ekvivalensnek mondunk, ha $[c/c'] = 1$.

Legyen $C_* = (C_*, \partial_*) : C_m \rightarrow \cdots \rightarrow C_0$ véges lánckomplexus, ahol C_i véges dimenziós minden i -re. Legyen minden C_i -ben rögzítve egy c_i bázis. Ehhez hasonlóan tegyük fel, hogy minden $H_i(C_*)$ homológiacsoporthoz van egy bázisa. Legyen h_i a $\text{Ker}(\partial_i : C_i \rightarrow C_{i-1})$ vektorainak egy rendezett halmaza, amely kifeszíti a $\text{Ker}(\partial_i)$ -t. Legyen b_i a C_i vektorainak egy rendezett halmaza, melyre $\partial_{i-1}(b_i)$ bázis $\text{Im} \partial_{i-1}$ -ben. Ekkor minden i -re a $\partial_i(b_{i+1})h_i b_i$ a C_i -nek egy bázisa, tehát összehasonlítható c_i -vel.

Definíció 5.1.1. *A C_* véges lánckomplexus torzióját definiáljuk a következő módon:*

$$\tau(C_*) = (-1)^{|C|} \cdot \prod_{i=1}^m [\partial_i(b_{i+1})h_i b_i / c_i]^{(-1)^{i+1}} \in \mathbb{F}^*, \quad (5.1.2)$$

$$\text{ahol } |C| = \sum_{i=0}^m \left(\sum_{j=0}^i \dim C_j \right) \cdot \left(\sum_{j=0}^i \dim (H_j(C_*)) \right).$$

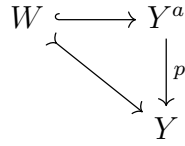
Ez csak a C_i és $H_i(C_*)$ bázisainak ekvivalenciaosztályától függ, és független b_i és h_i választásától. Ha C_* aciklikus, akkor $|C| = 0$, és ekkor $\tau(C_*) = \prod_{i=1}^m [\partial_i(b_{i+1})h_i b_i / c_i]^{(-1)^{i+1}}$.

5.2. Reidemeister-torzió

Rögzítsünk le egy Y véges összefüggő CW-komplexust. Legyen $H = H_1(Y; \mathbb{Z})$. Rögzítsünk továbbá egy $\rho : \mathbb{Z}[H] \rightarrow \mathbb{F}$ gyűrűhomomorfizmust, amely a $\mathbb{Z}[H]$ egy reprezentációja. Legyen Y^a az univerzális fedőtere Y -nak a természetes CW-komplexus struktúrával. A H csoport meghatároz egy hatást Y^a -n, amely a cellák permutálásában jelenik meg. Ezért a $C_*(Y^a, \mathbb{Z})$ elemei tekinthetők $\mathbb{Z}[H]$ -modulusnak. Tekintsünk $\mathbb{F}$ -re mint jobboldali $\mathbb{Z}[H]$ -modulusra az $f \cdot h = f\rho(h)$ képlettel. Legyen $C_*^\rho(Y)$ a következő lánckomplexus: $\mathbb{F} \otimes_{\mathbb{Z}[H]} C_*(Y^a, \mathbb{Z})$. A $H_*(C_*^\rho(Y))$ homológiát az Y ρ -csavart homológiájának hívjuk.

Nevezzük az Y^a cellahalmazának egy W részhalmazát fundamentális cellahalmaznak, ha Y minden cellája felett pontosan egy cella van W -ben. (Létezik $W \hookrightarrow Y^a \xrightarrow{p} Y$ injektív leképezés.)

Vegyük Y^a egy W fundamentális cellahalmazát. Ennek rögzítsük egy tetszőleges irányítását és rendezését. Ekkor W a $C_*(Y^a, \mathbb{Z})$ komplexusnak egy $\mathbb{Z}[H]$ felett szabadon generáló halmaza, és bázisa $C_*^\rho(Y)$ komplexusnak $\mathbb{F}$ felett.

Definíció 5.2.1. Ha C_*^ρ aciklikus, akkor definiáljuk $\tau(C_*^\rho(Y^a, \mathbb{Z}))$ torzióját az 5.1.1 definícióban leírtak szerint. Ha más fundamentális cellahalmazt és rajtuk más irányítást vagy rendezést választunk, az egy $\pm\rho(h)$ ambiguitást jelent valamely $h \in H$ elemmel. Ha C_*^ρ nem aciklikus, akkor legyen $\tau(C_*^\rho(Y^a, \mathbb{Z})) = 0$. Definiáljuk a $\tau^\rho(Y)$ Reidemeister-torziót a következő képlet szerint:

$$\tau^\rho(Y) = \pm\rho(H) \cdot \tau(C_*^\rho(Y)) \in \mathbb{F} / \pm\rho(H).$$

Megjegyezzük, hogy az így definiált torzió az Y cellafelbontásától függő invariáns.

Megjegyzés 5.2.2. Kommutatív gyűrű torziója A fenti tárgyalásban $\mathbb{F}$ -et kicserélhetjük egy A kommutatív gyűrűre (az A^* jelölje az A invertálható elemeinek halmazát). A (C_*, ∂_*) kicserélhető szabad A -modulusok komplexusára és a ρ reprezentáció egy $\mathbb{Z}[H] \rightarrow A$ gyűrűhomomorfizmusra. Ekkor a $\tau^\rho(Y)$ Reidemeister-torzió $A^* / \pm\rho(H)$ eleme lesz.

Két különböző $\rho_i : \mathbb{Z}[H] \rightarrow A_i, i = 1, 2$ reprezentáció esetén két különböző torziót kapunk. Ha $\rho_2 = \psi \circ \rho_1$ valamilyen $\psi : A_1 \rightarrow A_2$ gyűrűhomomorfizmussal, akkor a következő összefüggést kapjuk a két torzióra:

$$\psi(\tau^{\rho_1}(Y)) = \tau^{\rho_2}(Y). \quad (5.2.3)$$

5.3. Az univerzális Abel-torzió

Legyen Y továbbra is CW-komplexus és $H = H_1(Y; \mathbb{Z})$. Jelölje $Q(H)$ a $\mathbb{Z}[H]$ hányadosgyűrűjét. A természetes $\mathbb{Z}[H] \hookrightarrow Q(H)$ beágyazást tekinthetjük mint egy ρ^a homomorfizmust. Általában $C_*^{\rho^a}$ nem aciklikus, így ezt módosítanunk kell ahhoz, hogy egy aciklikus C_*^{ρ} komplexust kapjunk.

Példa 5.3.1. Tegyük fel, hogy $H = \mathbb{Z}_n$. Ekkor $\mathbb{Z}[H] = \mathbb{Z}[T] / (T^n - 1)$. Ekkor a $Q(H)$ hányadosgyűrűnek van néhány nem kívánt tulajdonsága. Például, hogy $T - 1$ egy nemtriviális nullosztó, vagy a $Q(H) \xrightarrow{T-1} Q(H)$ részkomplexus nem aciklikus. Vegyük ezért a $\overline{Q}(H) = \mathbb{Q}(H) / (1 + T + \dots + T^n)$ gyűrűt és az ehhez tartozó $\overline{\rho}^a : \mathbb{Z}(H) \rightarrow \overline{Q}(H)$ homomorfizmust. Ennek a gyűrűnek az előnye, hogy ebben $T - 1$ és $T^q - 1$ invertálhatóak, ha n és q relatív prímek. (Belátható, hogy $\overline{Q}(H)$ -ban $(T - 1)(1 + 2T + \dots + nT^{n-1}) = n$.) Így $\overline{Q}(H)$ -ban a torzió lehet nemnulla, még akkor is, ha $Q(H)$ -ban nulla volt. Megjegyezzük, hogy $Q(H) \simeq \overline{Q}(H) \oplus \mathbb{Q}$, ahol a direkt összeg második tagja miatt lesz nem aciklikus $Q(H)$.

A fenti példa alapján látható, hogy sok esetben a gyűrűt érdemes direkt összegre bontani és az egyes komponenseket egymástól függetlenül vizsgálni.

Tegyük fel, hogy $Q(H)$ testek véges direkt összege. Legyen ennek torziója $T = \text{Tors}(H)$. Legyen $\chi : T \rightarrow \mathbb{C}^*$ karakter. Ez kiterjed $\rho_\chi : \mathbb{Q}[T] \rightarrow \mathbb{C}$ homomorfizmussá, ahol $K_\chi = \text{Im } \rho_\chi \subset \mathbb{C}$ egy körosztási test. A χ_1 és χ_2 karakterek ekvivalensek, ha $K_{\chi_1} = K_{\chi_2}$. Ekkor a ρ_{χ_2} homomorfizmus előáll a ρ_{χ_1} és a K_{χ_1} test egy Galois-automorfizmusának kompozíciójaként (5.2.3 egyenlőség). A karakterek ekvivalenciaosztályainak egy teljes osztálya legyen $\{\chi_i\}_{i=1}^n$. Ezek meghatároznak egy $(\chi_1, \dots, \chi_n) \rightarrow \mathbb{Q}[T] \rightarrow \bigoplus_{i=1}^n K_{\chi_i}$ izomorfizmust. Ekkor $Q(T) = \mathbb{Q}[T]$

Legyen a H szabad része $\text{Fr} = H/T$. Ekkor $\mathbb{Q}[H] = (\mathbb{Q}[T])[Fr] = \bigoplus_{i=1}^n \chi_i [Fr]$. Mivel $K_{\chi_i} [Fr]$ integritási tartomány, így a $\mathbb{Q}[H]$ egy eleme akkor és csak akkor nemnulla divizor, ha minden $\bigoplus_{i=1}^n K_{\chi_i} [Fr]$ -ba menő

projekciója nemnulla. Ebből látható, hogy $Q(H) = \bigoplus_{i=1}^n F_i$, ahol F_i a $K_{\chi_i}[\text{Fr}]$ hányadosteste.

Definíció 5.3.2. Legyen ρ_i a következő kompozíció: $\mathbb{Z}[H] \rightarrow Q(H) \rightarrow F_i$. Ekkor az általános Abel-torzió a következő:

$$\tau^a(Y) = \sum_{i=1}^n \tau^{\rho_i}(Y) \in \left(\bigoplus_{i=1}^n F_i^* \right) / \left\{ \pm \left(\bigoplus_{i=1}^n \rho_i \right)(H) \right\} \quad (5.3.3)$$

Példa 5.3.4. Lencseterek torziója. Legyen $L(n, q) = S^3 / \mathbb{Z}_n$ lencsetér, ahol a $\mathbb{Z}_n$ csoport T generátorával való hatás az $S^3 = \{|z_1| + |z_2| = 1\}$ gömbön: $T(z_1, z_2) = (\xi z_1, \xi^q z_2)$, ahol $\xi = e^{2\pi i/n}$ n -edik egységgyök. Az $L(n, q)$ lencsetér előáll CW-komplexusként, egy reprezentációja a következő négy cella:

$$\begin{aligned} (i) \quad e_0 &= (1, 0), \\ (ii) \quad e_1 &= (e^{it}), \\ (iii) \quad e_2 &= (z_1, \sqrt{1 - |z_1|^2})_{z_1}, \\ (iv) \quad e_3 &= (z_1, e^{it} \sqrt{1 - |z_1|^2})_{t, z_1}, \end{aligned}$$

ahol $0 < t < \frac{2\pi}{n}$ és $|z_1| < 1$. Az $\{e_i \mid 0 \leq i \leq 3\}$ fundamentális cellák a $C_*(L(n, q)^a, \mathbb{Z})$ komplexust szabadon generálják $\mathbb{Z}[\mathbb{Z}_n]$ felett. A ∂ határrelációk a következők:

$$\begin{aligned} \partial e_1 &= (T - 1)e_0, \\ \partial e_2 &= (1 + T + \dots + T^{n-1})e_1, \\ \partial e_3 &= (T^{q'} - 1)e_2, \end{aligned} \quad \text{ahol } qq' \equiv 1 \pmod{n}.$$

Tegyük fel, hogy a $\rho : \mathbb{Z}[\mathbb{Z}_n] \rightarrow \mathbb{C}$ reprezentáció T -t a $\xi \neq 1$ n -edik egységgyökbe képezi. Ekkor $\{e_i \mid 0 \leq i \leq 3\}$ bázist képez $C_*^\rho(L(n, q))$ -ban $\mathbb{C}$ felett és a relációk: $\partial e_1 = (\xi - 1)e_0$, $\partial e_2 = 0$, $\partial e_3 = (\xi^{q'} - 1)e_2$, így a komplexus aciklikus. Ekkor a torzió:

$$\tau^\rho(L(n, q)) = (\xi - 1)^{-1} \cdot (\xi^{q'} - 1)^{-1} \pmod{\pm \xi^k},$$

ahol a k tetszőleges egész szám. Ha $\rho(T) = 1$, akkor $\tau^\rho = 0$.

A fentiekből kapjuk, hogy $\bar{\rho}^a : \mathbb{Z}[\mathbb{Z}_n] \rightarrow \overline{Q}(Z_n)$ reprezentációra:

$$\tau^{\bar{\rho}^a}(L(n, q)) = (T - 1)^{-1} \cdot (T^{q'} - 1)^{-1} \pmod{\pm T^k}.$$

Legyen $L(n_1, q_1), L(n_2, q_2)$ egymással homotóp lencseterek. A fundamentális csoportjuk izomorfiájából kapjuk, hogy szükségszerűen $n_1 = n_2$.

Whitehead bizonyította ([15]), hogy $L(n, q_1)$ és $L(n, q_2)$ akkor és csak akkor homotópok, ha létezik egy $r \in \mathbb{Z}_n^*$, melyre $q_2 \equiv q_1 r^2 \pmod{n}$.

Két CW-komplexus kombinatorikusan ekvivalens, ha léteznek olyan felosztásaik, melyek szimplektikusan izomorfak.

A lencseterek tárgyalásának összegzése a következő megjegyzés, melyet Reidemeister könyvében [12] találhatunk meg.

Megjegyzés 5.3.5. *A következők ekvivalensek:*

1. $L(n, q_1)$ és $L(n, q_2)$ kombinatorikusan ekvivalensek,
2. A τ^ρ Reidemeister-torziók (lásd 5.3.4) megegyeznek,
3. $q_2 \in \{q_1, -q_1, q_1', -q_1'\}$.

5.4. Turaev előjelmódosított torziója

Tekintsük az 5.2.1 definícióban tárgyalt $\tau^\rho(Y) = \pm\rho(H) \cdot \tau(C_*^\rho(Y)) \in \mathbb{F}^* / \pm\rho(H)$ torziót. Ennek kétféle ambiguitása van: az előjele, és egy $h \in H$ elemre $\rho(h)$ -val való szorzás. Az előjelt eltüntetjük bevezetve az Y homológikus irányítását, mely egy ω irányítása $\bigoplus_i H_i(Y; \mathbb{R})$ valós vektortérnek. Vegyünk egy fundamentális cellahalmazt (5.2.1 részhez hasonlóan), és irányítsuk őket tetszőlegesen. Rögzítsünk egy $\rho : \mathbb{Z}[H] \rightarrow \mathbb{F}$ homomorfizmust. Az 5.1.1 szerint kapunk egy $\tau(C_*^\rho(Y))$ torziót. A fundamentális cellahalmaz bijekcióban áll Y celláival, így Y celláin kapunk egy rendezést és egy irányítást, így $C_*(Y; \mathbb{R})$ egy bázisát is. Rögzítsük le h_i bázist $H_i(Y; \mathbb{R})$ -ben úgy, hogy $h_0, h_1, \dots$ ugyanolyan irányítást adjon mint ω . A $C_*(Y, \mathbb{R})$ lánckomplexus a $\{h_i \mid i = 0, 1, \dots\}$ bázissal $\tau(C_*(Y, \mathbb{R}))$ torziót adja. Legyen ennek előjele $\tau_0 \in \{\pm 1\}$. Ekkor $\tau^\rho(Y, \omega) = \tau_0 \tau(C_*^\rho(Y)) \in \mathbb{F}^*$ definícióval kapott τ^ρ torzió $\rho(h)$ -val való szorzás erejéig egyértelmű lesz. Az így kapott $\tau^\rho(Y, \omega) \in \rho(H)\mathbb{F}^*$ torziót előjelmódosított torziónak hívjuk.

Ha M irányított m -dimenziós sokaság, melyre $\partial M = \emptyset$ és m páratlan, akkor minden rögzített irányítás indukál egy ω homológikus irányítást. (Ezt meghatározza $\bigoplus_{i < m/2} H_i(M; \mathbb{R})$ egy bázisa és az ebből Poincaré-dualitással kapott $\bigoplus_{i > m/2} H_i(M; \mathbb{R})$ -beli bázis.) Tehát speciálisan a 3-sokaságokon tekinthetjük a kanonikus ω homológikus irányítással kapott előjelmódosított torziót.

A $\rho(h)$ ambiguitás eltüntetését ebben a dolgozatban nem tárgyaljuk.

5.5. Turaev-Reidemeister-torzió gráf 3-sokaságokra

Turaev általánosította a Reidemeister torziót, és ezt fogjuk megvizsgálni gráf 3-sokaságok esetében.

Legyen M gráf 3-sokaság negatív definit Γ összefüggő csővezeték gráffal. Tegyük fel, hogy racionális-homológia-gömb (így a 3.1.13 következmény miatt $g_v = 0$ minden v -re és $b_1(\Gamma) = 1$), és használjuk az eddig megszokott jelöléseket, továbbá legyen $H = H_1(M(\Gamma); \mathbb{Z}) = L'/L$, erről tudjuk, hogy véges csoport.

A torziót a Fourier-transzformált segítségével fogjuk definiálni, ezért szükség van az alábbi fogalmak bevezetésére.

Definíció 5.5.1. Legyen $\widehat{H}$ a H duális csoportja:

$$\widehat{H} = \{\chi : H \rightarrow S^1 \text{ homomorfizmus}\}.$$

Az elemeket karaktereknek hívjuk.

Megjegyezzük, hogy a $\widehat{H}$ mint csoport izomorf H -val.

Definíció 5.5.2. Az $f : H \rightarrow \mathbb{C}$ függvény $\widehat{f} : \widehat{H} \rightarrow \mathbb{C}$ függvényt az f Fourier-transzformáltjának nevezzük, ha kielégíti a következő feltételeket:

$$\widehat{\widehat{f}}(\chi) = \sum_{h \in H} f(h) \overline{\chi}(h), \quad f(h) = \frac{1}{|H|} \sum_{\chi \in \widehat{H}} \widehat{f}(\chi) \chi(h). \quad (5.5.3)$$

A $\mathcal{T} : H \rightarrow \mathbb{C}$ torzió $\widehat{\mathcal{T}} : \widehat{H} \rightarrow \mathbb{C}$ Fourier-transzformáltját fogjuk definiálni.

A 3.2.1 definícióban leírtak szerint $L = \mathbb{Z} \langle S_v \mid v \in \mathcal{V} \rangle$. A 3.2.9 definícióban leírtak szerint legyenek definiálva S_v^* generátorok, melyek L' -t generálják. Megjegyezzük, hogy definíció szerint $(S_u, S_v^*) = -\delta_{uv}$.

Ekkor L'/L -t generálja a következő halmaz: $\{[S_v^*] \mid v \in \mathcal{V}\}$.

Ezért a $\widehat{H}$ elemei realizálódnak úgy mint $\mathcal{V} \rightarrow \mathbb{C}$ függvények.

Definíció 5.5.4. Legyen $\chi \in \widehat{H}$ karakter. Jelölje v csúcs fokszámát δ_v .

(a) Ha $\chi = 1$ triviális karakter, akkor definíció szerint legyen $\widehat{\mathcal{T}}(1) = 0$.

(b) Ha $\chi([S_v^*]) \neq 1$ minden olyan v -re, melyre $\delta_v \neq 2$, akkor a következő képlettel definiáljuk $\widehat{\mathcal{T}}$ -ot:

$$\widehat{\mathcal{T}}(\chi) = \prod_{v \in \mathcal{V}} (1 - \chi([S_v^*]))^{\delta_v - 2}.$$

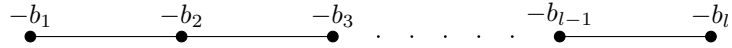
(c) Ha a (b) eset nem áll fent, tehát $\chi([S_v^*]) = 1$ valamely v -re, melyre $\delta_v = 2$, akkor definiáljuk a torziót a következőképpen:

$$\widehat{\mathcal{T}}(\chi) = \lim_{t \rightarrow 1} \prod_{v \in \mathcal{V}} (1 - \chi([S_v^*] t^{m_{uv}}))^{\delta_v - 2},$$

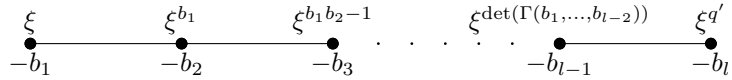
ahol $m_{uv} = -(S_u^*, S_v^*)_{\mathbb{Q}}$.

Példa 5.5.5. Lencseterek torziója. Használjuk a 2.4.4 definícióban leírtakat az $L(n, q)$ lencsetér leírásához. Megjegyezzük, hogy ekkor $\frac{n}{q} = [b_1, \dots, b_l]$, tehát $n = \det(\Gamma(b_1, \dots, b_l))$, $q = \det(\Gamma(b_2, \dots, b_l))$ és $q' = \det(\Gamma(b_{l-1}, \dots, b_1))$.

A csővezeték gráfja a következő:

Ekkor $\chi \neq 1$ -re tegyük fel, hogy $\chi([S_1^*]) = \xi$. A 3.2.4 példában leírtakhoz hasonlóan kapjuk, hogy $[S_1^*]$ generálja $H = \mathbb{Z}_n$ -t, így $\xi^n = 1$. A gráfon ábrázolva a χ karakter értékeit:

Innen látható, hogy a karakterek bijekcióban állnak a $\{\xi \mid \xi^n = 1\}$ halmazzal.

Ekkor az 5.5.4 definícióból kapjuk, hogy χ karakterre:

$$\widehat{\mathcal{T}}(\chi) = \frac{1}{(1-\xi)(1-\xi^{q'})}.$$

A Fourier-transzformációs képletből (5.5.3) kapjuk meg $\mathcal{T}(h)$ torziót ($|H| = n$):

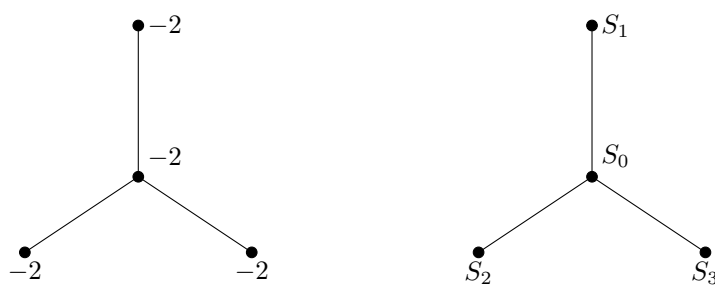
$$\begin{aligned} h \neq 0 : & \quad \mathcal{T}(h) = \frac{1}{n} \cdot \sum_{\xi^n=1, \xi \neq 1} \frac{\xi^h}{(1-\xi)(1-\xi^{q'})} \\ h = 0 : & \quad \mathcal{T}(0) = \frac{1}{n} \cdot \sum_{\xi^n=1, \xi \neq 1} \frac{1}{(1-\xi)(1-\xi^{q'})} \end{aligned}$$

A Dedekind-összeg trigonometrikus alakjából (2.4.17) a következő képletet kapjuk:

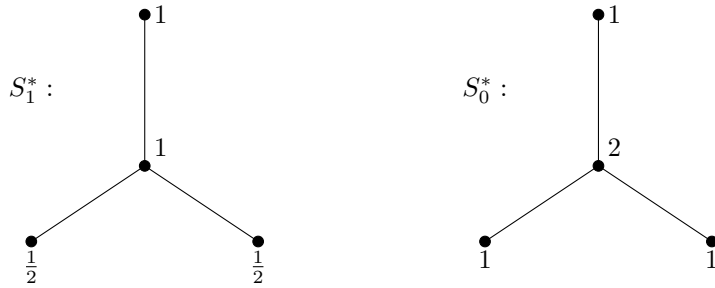
$$\mathcal{T}(0) + \mathbf{s}(q', n) = \frac{n-1}{4n}, \quad (5.5.6)$$

amiből $\mathcal{T}(0) = \frac{n-1}{4n} - \mathbf{s}(q', n)$.

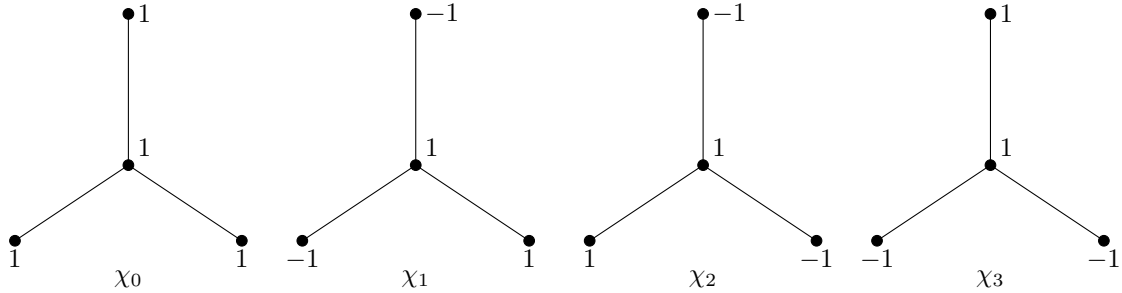
Példa 5.5.7. Legyen Γ a következő gráf és jelöljük a csúcsokhoz tartozó generátorokat a jobb oldalt található módon számozva:

Az S_i^* generátorok realizálódnak a gráfon a következő módon: $(S_i, S_j^*) = -\delta_{ij}$, melyet a gráfon ábrázolva $i = 1$ és $i = 0$ esetekben:

Tehát például $S_1^* = S_0 + S_1 + \frac{1}{2}S_2 + \frac{1}{2}S_3$. Ekkor $(S_i, S_0 + S_1 + \frac{1}{2}S_2 + \frac{1}{2}S_3) = \delta_{i1}$.
A $H = \mathbb{Z}_2 \oplus \mathbb{Z}_2$. A $\widehat{H}$ izomorf H -val, ennek elemeit a gráfon jelöljük:

Itt láthatjuk, hogy szükség lesz regularizálásra a $\widehat{\mathcal{T}}$ definíciójához. Az 5.5.4 definíció (c) pontja szerint a következőképpen kaphatjuk meg $\widehat{\mathcal{T}}$ -t:

$$\widehat{\mathcal{T}}(\chi_i) = \lim_{t \rightarrow 1} \prod_{j=0}^3 (1 - \chi_i([S_j^*])t^{m_{ij}})^{\delta_j - 2}$$

Ebből kapjuk, hogy $i = 1, 2, 3$ -ra

$$\widehat{\mathcal{T}}(\chi_i) = \lim_{t \rightarrow 1} \frac{1 - 1 \cdot t^2}{(1 - 1 \cdot t)(1 - (-1)t)(1 - (-1)t)} = \frac{1}{2}.$$

A Fourier-transzformáció képletéből:

$$\mathcal{T}(0) = \frac{1}{4} \cdot \left(\widehat{\mathcal{T}}(1) + \sum_{i=1}^3 \widehat{\mathcal{T}}(\chi_i) \right) = \frac{1}{4} \cdot \left(0 + 3 \cdot \frac{1}{2} \right) = \frac{3}{8}.$$

5.6. Seiberg-Witten-invariáns

Legyen M gráf 3-sokaság az 5.5 részben leírtak szerint. Tegyük fel, hogy M racionális-homológia-gömb. Leírtunk egy sejtést a Casson-invariáns és a szignatúra közti összefüggésre (4.1.9). Egy ehhez hasonló sejtésre mutatunk rá, mely a Seiberg-Witten-invariáns és a szignatúra közti összefüggést mutatja meg. A Turaev-torzió $\mathcal{T} : H \rightarrow \mathbb{C}$ leképezés volt. Ehhez hasonlóan vezetjük be a Seiberg-Witten-invariánst a következő definícióban.

Definíció 5.6.1. *Definíció szerint legyen az $\mathfrak{sw} : H \rightarrow \mathbb{C}$ Seiberg-Witten-invariáns a következő:*

$$\mathfrak{sw}(h) = \mathcal{T}(h) - \frac{1}{|H|} \lambda_{CW},$$

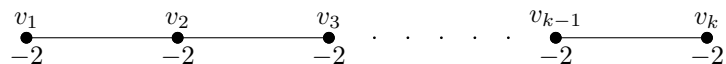
ahol λ_{CW} a 4.3.2 képletben felírt Casson-Walker-invariáns.

Sejtés 5.6.2. A Seiberg-Witten-invariáns sejtés. *Legyen (X, o) analitikus halmaz, melynek o -ban izolált hiperfelület-szingularitása van. Tegyük fel, hogy az L_X linkje racionális-homológia-gömb. Jelölje $\mathfrak{sw}(0)$ az L_X link Seiberg-Witten-invariánsát, és $\sigma(F)$ az (X, o) F Milnor-fibrumának szignatúráját. Ekkor fennáll a következő lineáris összefüggés:*

$$\mathfrak{sw}(0) = -\frac{\sigma(F)}{8}.$$

A következő példa azt szemlélteti, hogy az 5.6.2 fennáll az ismert esetekben.

Példa 5.6.3. *Az $f(x, y, z) = x^2 + y^2 + z^{k+1}$ Brieskorn-szingularitás L_f linkje $k \geq 1$ esetében egy gráf 3-sokaság, melynek Γ csővezeték gráfja a következő:*

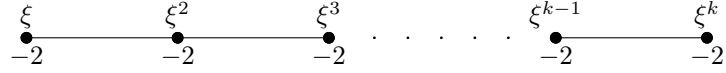

Ekkor $\frac{n}{q} = [2, 2, \dots, 2] = \frac{k+1}{k}$. Az $n = k + 1$, így $H = H_1(L_f; \mathbb{Z}) = \mathbb{Z}_{k+1}$. Számoljuk ki először a Casson-Walker-invariánst a 4.3.2 képletből:

$$\begin{aligned} -\frac{24}{|H|} \cdot \lambda_{CW} &= \sum_{v \in \mathcal{V}} (E_v + 3) + \sum_{v \in \mathcal{V}} (2 - \delta_v)(E_v^*, E_v^*) \\ -\frac{24}{k+1} \cdot \lambda_{CW} &= k + 2 \cdot \left(-\frac{k}{k+1} \right) = \frac{k^2 - k}{k+1}. \end{aligned}$$

A torzió kiszámítása. Legyen $\chi \in \widehat{H}$ egy általános karakter, melyre $\chi([S_{v_1}^*]) = \xi$, ahol $\xi^{k+1} = 1$. Ekkor a χ karakter értékei ábrázolva Γ gráfon:

Az 5.5.6 képlet alapján számoljuk ki $\mathcal{T}(0)$ -t (használjuk, hogy $((r+1)) = ((r))$, a Dedekind-szimbólum jelentését és összegzési képleteket):

$$\begin{aligned} -\mathcal{T}(0) + \frac{k}{4(k+1)} &= \mathbf{s}(k, k+1) = \sum_{j=1}^k \left(\left(\frac{j}{k+1} \right) \right) \cdot \left(\left(\frac{jk}{k+1} \right) \right) = \\ &= \sum_{j=1}^k \left(\left(\frac{j}{k+1} \right) \right) \cdot \left(\left(\frac{-j}{k+1} \right) \right) = -\sum_{j=1}^k \left(\left(\frac{j}{k+1} \right) \right)^2 = \\ &= -\sum_{j=1}^k \left(\frac{j}{k+1} - \frac{1}{2} \right)^2 = -\frac{k^2 - k}{12(k+1)}. \end{aligned}$$

Ebből a következő képletet kapjuk $\mathcal{T}(0)$ -ra:

$$\mathcal{T}(0) = \frac{k}{4(k+1)} - \mathbf{s}(k, k+1) = \frac{k}{4(k+1)} - \frac{k^2 - k}{12(k+1)} = \frac{k^2 + 2k}{12(k+1)}.$$

Így megkaptuk a Seiberg-Witten-invariánst:

$$\mathbf{sw}(0) = \mathcal{T}(0) - \frac{1}{k+1} \cdot \lambda_{CW} = \frac{k^2 + 2k}{12(k+1)} + \frac{k^2 - k}{24(k+1)} = \frac{k}{8}$$

Az F Milnor-fibrum szignatúráját a 4.1.13 alából számoljuk ki. Használjuk az ott leírt jelölést ($\sigma(2, 2, k+1) = \sigma_0 - \sigma_1 + \sigma_2$). A $\sigma_0 = \sigma_2 = 0$, mert a rácspontok első két koordinátája egyaránt 1, így az $i < \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{j_3}{k+1} < i+1$ egyenletnek $i = 0$ és $i = 2$ esetén nincs $0 < j_3 < k+1$ megoldása. A σ_1 kiszámítása:

$$\begin{aligned} \sigma_1 &= \# \left\{ (1, 1, j_3) \mid 1 < \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{j_3}{k+1} < 2 \right\} = \\ &= \# \left\{ (1, 1, j_3) \mid 0 < \frac{j_3}{k+1} < 1 \right\} = \# \{ (1, 1, j_3) \mid 0 < j_3 < k+1 \} = k. \end{aligned}$$

Tehát $\sigma(2, 2, k+1) = -\sigma_1 = -k$. Így kapjuk, hogy

$$\mathbf{sw}(0) = \frac{-\sigma}{8}$$

Ezzel a példával szemléltettük, hogy a Seiberg-Witten-invariáns sejtést.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet Némethi Andrásnak, témavezetőmnek, aki minden lehetőséget megragadott, hogy támogasson, biztasson és segítséget nyújtson szakdolgozatom elkészítésében. Hálás vagyok a sok konzultációért, melyekre mindig tudott időt szakítani – a többi szakdolgozója mellett is.

Köszönettel tartozom továbbá Szűcs Andrásnak, aki a topológia elméleti anyagának elsajátításában volt nagy segítségemre – enélkül a dolgozat anyagának feldolgozása komoly akadályokba ütközött volna.

Köszönöm évfolyamtársaimnak, hogy folyamatos támogatásukkal jelen voltak melletttem. És köszönöm családomnak, hogy mindvégig kitartottak melletttem, és segítettek stilisztikailag formálni az anyagot.

Irodalomjegyzék

- [1] R. Bott, L. W. Tu: *Differential forms in algebraic topology*, Springer-Verlag, New York, 1982
- [2] R. H. Crowell, R. H. Fox: *Introduction to knot theory*, Graduate Texts in Mathematics **57**, Springer-Verlag, 1977
- [3] H. Grauert: *Über Modifikationen und exzeptionelle analytische Mengen*, Math. Ann., **146** (1962), 331-368.
- [4] Á. Kaposi *Gráf 3-sokaságok*, BSc szakdolgozat, ELTE, 2015.
- [5] E. J. N. Looijenga: *Isolated singular points on complete intersections*, London Math. Soc. Lecture Note Series 77, Cambridge University Press, 1984
- [6] E. E. Moise: *Affine structures in 3-manifolds*, Annals of Mathematics, Vol. 56 (Jul., 1952), pp. 96-114
- [7] D. Mumford: *The topology of normal surface singularities of an algebraic surface and a criterion of simplicity*, IHES Publ. Math. 9 (1961), 5-22
- [8] A. Némethi: *Normal Surface Singularities*, (előkészületben levő könyv)
- [9] W. D. Neumann *Graph 3-manifolds, Splice diagrams, Singularities*, <http://www.math.columbia.edu/~neumann/preprints/graphmans0.1.pdf>
- [10] W. D. Neumann: *A calculus for plumbing applied to the topology of complex surface singularities and degenerating complex curves*, Trans. Amer. Math. Soc. 268 (1981), 299-344
- [11] H. Rademacher, E. Grosswald: *Dedekind sums*, Mathematical Association of America, 1972

- [12] K. Reidemeister: *Homotopieringe und Linsenräume*, Hamburger Abhandl. **11** (1935), 102– 109.
- [13] V. Turaev: *Torsions of 3-dimensional Manifolds*, Birkhäuser Verlag, 2002
- [14] K. Walker : An extension of Casson’s invariant, Ann. of Math. Studies 126, Princeton Univ. Press, Princeton, 1992
- [15] J. H. C. Whitehead: *On incidence matrices, nuclei and homotopy types*, Ann. of Math. **41** (1941), 1197–1239.